

ACTA ACADEMIAE PAEDAGOGICAE AGRIENSIS XVIII/7.

Szerkeszti: Budai László

935-939

TESTNEVELÉS

EGER, HUNGARIA

1987.

GALLOVITS LÁSZLÓ

AZ EGRI NEMZETI BIZOTTSÁG SPORTTEVÉKENYSÉGE

A felszabadulást követő első történelmi korszak -- a népi demokratikus forradalom időszaka -- két periódusra osztható.¹ A két periódus között nem lehet éles határt vonni, mert az egymástól eltérő társadalmi igények alapján folytatott küzdelmek a társadalmi folyamatokban egymással szoros összefüggésben voltak. Az első időszak 1944 őszétől 1946 végéig tartott, amelyben polgári demokratikus igények kielégítésének politikai, gazdasági és társadalmi harca folyamatában, a testkulturális élet újjászervezése és indítása volt a feladat. A második időszak 1946 végétől 1948 elejéig tartott. Ebben a periódusban a társadalom fejlődésében már néhány szocialista követelés valóra váltására is határozott törekvés bontakozott ki. A testkultúra szocialista alapjainak kialakításáért létrehozott feltételek lerakása zömmel erre az időszakra esik. Mindkét periódusban fontos szerep jutott a Nemzeti Bizottságoknak, mint a felszabadulás utáni első demokratikus népképviselői szerveknek.

A Nemzeti Bizottságok a felszabadulás időszakában megalakult Magyar Nemzeti Függetlenségi Front helyi szervei voltak. A háború idején az egyrészt széthullott, a másrészt politikailag megbízhatatlan régi közigazgatás helyére lépve kezdetben minden felsőbb irányítás nélkül öntevékeny forradalmi munkát végeztek az ország demokratikus rendjének kialakítása, a háborús károk helyreállítása, a termelés megindítása érdekében. Nagy részük következetesen harcolt a Függetlenségi Front programjának megvalósításáért; a földreformért, a demokratikus szabadságjogok biztosításáért, a fasiszta maradványok felszámolásáért. A Nemzeti Bizottságok az ország újjászületésének kovácsai voltak. Kezdetben kezükben összpontosult a közigazgatási irányító és szervező munka. A felszabadulás utáni első hónapban államhatalmi és államigazgatási szervek voltak. Az egri Nemzeti Bizottság 1944. december 18-án alakult meg, melynek munkájában kezdetben

a kommunisták, szociáldemokraták és kisgazdák vettek részt.²

A közigazgatási szervező munka beindítása után 1944. december 18-án a Magyar Függetlenségi Front Miskolcra érkező küldöttei -- Pödör László és Petrassy Miklós orvos-alezredes -- az egri városházán gyűlést hívtak össze, ahol ismertették a Függetlenségi Front programját, majd együtt megalakították az Egeri Nemzeti Bizottságot, egyben megválasztották az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe küldött képviselőket is. Az alakuló értekezlet "egyhangúlag" közfelkiáltással Csirmaz Dezsőt, a kommunista párt tagját és dr. Négyessy Árpádot, a városi polgárság képviselőjét választotta meg az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe.³

A következő, december 22-i ülésen a Nemzeti Bizottság kiegészítette tagjainak sorát, majd "... határozatilag kimondta, hogy mindaddig, amíg a központi kormány a felszabadult országrészekben rendeletileg érvényt nem tud szerezni, a Nemzeti Bizottság Heves vármegye és Eger városára jogforrásként működik".⁴ Ez egyértelműleg azt jelentette, hogy a megye és a város irányítására a rendeletek kiadásának jogát saját hatáskörbe vonta. Működésének jelentősége akkor is fennmaradt, amikor a város életének demokratikusabb irányítása, az ügyek körültekintőbb intézése érdekében 1945. április 7-én megalakult a városi képviselőtestület.⁵

Később a jogkörök szabályozása után mint politikai testületek jelentős szerepet töltöttek be a népi demokratikus állam forradalmi rendelkezéseinek végrehajtásában és ellenőrzésében, a népi demokrácia vívmányainak védelmében, a reakció elleni harcban, a népnevelés ügyében.⁶

A nemzeti bizottságokra hárult a közigazgatás, a helyi polgárőrség, majd a rendőrség megalakításának feladata is. Működésük kezdetén átfogták a társadalmi élet minden területét. Igazoló bizottságokat, szociális bizottságokat, tömegszervezeteket hoztak létre, toborzó bizottságokat küldtek ki a megyébe a demokratikus hadsereg megalakítása céljából. 1945 tavaszán támogatásukkal jöttek létre az ifjúsági és nőszervezetek. Nagy szerepük volt az iskolai oktatás és a kulturális élet megindításában.

1945 őszéig a nemzeti bizottságok működésére a pártok közötti egység, a demokratikus kibontakozás őszinte óhaja nyomta rá a bélyegét. A nemzeti bizottságokban tömörült pártok egyetértettek a demokrácia, az újjáépítés, a földreform kérdésében. 1945 novemberi választások után azonban megváltozott a helyzet. A választások után országszerte megélenkülő

reakció éreztette a hatását a megyei nemzeti bizottságok működésénél is. Számos helyen a nemzeti bizottságok kispárti tagjai a reakciós erők befolyása alá kerültek. Ugyanakkor a nemzeti bizottságokba sok helyen beválasztottak reakciós elemeket.

A megélénkülő reakció elleni támadás 1946. márciusában a Baloldali Blokk létrehozásával indult el. A nemzeti bizottságokban a reakciós erők elleni harc főerejét a kommunisták jelentették. Megyénkben is elsősorban az ő érdemük számos demokratikus jellegű határozat meghozatala, a gazdasági és politikai élet demokratizmusának megteremtése.

1946-ban, méginkább 1947-ben a nemzeti bizottságok szerepe és jelentősége csökkent. 1947-ben a választások előkészítése és lebonyolítása, 1948-ban a centenáris ünnepségek megrendezése képezte a helyi nemzeti bizottságok csaknem kizárólagos feladatát 1949. januárjában hivatalosan beszüntették működésüket.⁷

A DEMOKRATIKUS SPORTEGYESÜLETEK LÉTREHOZÁSA

Az Egri Munkás Testedzők Köre (EMTK)

Az új demokratikus sportegyesület megszervezésében is kezdeményezőként lépett fel az MKP egri szervezete. Döntő szerepe volt abban, hogy megalakult az Egri Munkás Sportegyesület. Az egyesület az MKP befolyása alatt működött 1945. január 11-én a helyi sajtóban felhíváson keresztül értesítette a város lakosait, hogy a sportegyesület megalakítása céljából január 22-én jelenjenek meg az MKP székházában (Eger, Széchenyi út 23. sz.). A megalakulást követően az EMTK atlétikai, birkózó, jég, ökölvívó és tenisz szakosztályokkal működött.

Az Egri Barátság Sportegyesület

A Szociáldemokrata Párt városi vezetősége az SZDP központ párt sportegyesületei kialakításának folyamatában "Barátság" Sport Egyesület néven új egyesületet hozott létre. A párt Sportszervező Bizottsága 1945. július 19-re tűzte ki az egyesület alakuló ülését a Városháza kistanács-

termében.⁸ Ezt követően szeptember hó 5-én a felszabadulás előtt is működött két munkás sportegyesület, az Egri Vasas és a Dobó István SE vezetőségi és pártoló tagsága úgy döntött, hogy beolvadnak a Barátság Sport Egyesületbe, s működésüket ott folytatják tovább.⁹ Így a Barátságnak labdarugó, úszó-vízilabda szakosztálya működött ez időben, mivel a városi Nemzeti Bizottság engedélyezte egyesületek egybeolvadását.¹⁰ A Barátság SE később létrehozta az atlétikai, asztalitenisz és a sportrepülő szakosztályait is.

A városi munkásságnak így két sportegyesülete lett, a munkáspártok mellett. A munkásság megosztása a sportmozgalomban is bekövetkezett 1945 őszére, amelynek részben politikai célja volt. Sajnos nem egyértelműen vitte előbbre a város sportját.

A MADISZ sport kialakítása

Egerben 1945. március 10-én -- kb. 500 fiatal részvételével -- került sor a MADISZ megalakítását előkészítő ifjúsági nagygyűlésre, ahol a Nemzeti Bizottság tagjai is jelen voltak, mintegy demonstrálva a magyar ifjúság egységes politikai szervezete létrejöttének fontosságát.¹¹ A hivatalos alakuló közgyűlést március 25-re tűzték ki. A MADISZ különféle csoportokat szervezett, amelyek közül kiemelkedett a kultúrcsoport és a sportcsoport. A városi ifjúság érdeklődése és helyi lehetőségek alapján kialakították a labdarugó, atlétikai, ökölvívó és a kosárlabda szakosztályait.

Így Eger városban a sporttevékenységnek három fontos egyesülete jött létre.

A Nemzeti Bizottság további szerepe a város sportéletében

A Nemzeti Bizottság első sportszervező tevékenysége közé tartozott az az intézkedése, amelynek során határozatba hozta, hogy az ország felszabadulásának tiszteletére -- 1945. április 4-én -- az ünnepi programba sportünnepélyt is iktassanak be. Felkérte az EMTK vezetését, hogy ezen a napon ingyenes sportünnepélyt rendezzen és pedig az egri labdarúgók legjobbjainak részvételével, a szovjet helyőrség legjobbjai ellen.¹² A

labdarúgómérkőzés nagy érdeklődést váltott ki a város lakosai körében.

Kié legyen a futball felszerelés?

A munkás sportegyesületek a felszabadulás előtt sem rendelkeztek kellő mennyiségű sportfelszereléssel. A felszabadulás után érthetően e téren nem volt semmi előrelépés. Sokkal nagyobb gond volt az élelmiszerellátás, az újjáépítés, s a sportfelszerelések előállítására még nem tudtak kellő gondot fordítani. Ez vidéken is probléma volt, sokszor a sportkedvelő cipész- és szabómesterek pártfogása kapcsán juthattak labdarúgócipőkhöz vagy mezekhez a csapatok.

A MOVE és a levente egyesületek felszereléseire a felszabadulás után érthetően minden labdarúgócsapat igényt tartott. Elsőnek a MADISZ fordult kérelemmel a Nemzeti Bizottsághoz 1945. júniusában azzal, hogy a MOVE és a levente sportfelszerelések az EMTK és a MADISZ között fele-fele arányban elosztassék. A városi Nemzeti Bizottság méltányolta a MADISZ kérését és annak helyt adott. A Nemzeti Bizottság Sulyán György bizottsági tagot -- a MKP megyei titkárát -- kérte meg, hogy a sportfelszerelések felleltározásánál és az osztzkodásnál jelen legyen.¹³ Az időközben megalakult Egri Vasutas sportolói is hasonló kérelemmel fordultak a Nemzeti Bizottsághoz. Tudomásukra jutott, hogy Andornaktályán Toronyi iskolai igazgató őrizetében van a községi levente futball felszerelése és annak teljes kiutalását kérték. A MKP városi titkárának, Mucsi Sándornak nem is volt semmi kifogása ez ellen, de felhívta a figyelmet arra, hogy az ottani MADISZ-nak is szükséges lehet a sportfelszerelés. A Nemzeti Bizottság ezért átírt Andornaktályára az ügyben.¹⁴ A dolgok további folyamatáról nincs tudomásunk, hogy végülis miként oldódott meg az egri vasutasok kérése. A sportfelszerelés feltehetően a helyi MADISZ birtokában maradt.

A Barátság Sport Egyesület november hónapban a futball felszerelések újbóli elosztását kérte a Nemzeti Bizottságtól. A Barátság SE kérését indokolva közölte: "a pálya és a felszerelés hiánya miatt sokszor hátrányban van működésében".¹⁵ A Nemzeti Bizottság a továbbiakban a vita eldöntését nem vállalta. Határozatilag azonban felhívta a politikai pártok jelenlevő képviselőit, hogy a felszerelés elosztása és az egyetlen sala-

kos labdarúgópálya használata tárgyában az egyesületek egyenlő rendelkezési joggal bírjanak.¹⁶

Harc az uszodáért

Már javában megindult az úszóélet, amikor a város több szervezete is igénybe kívánta venni az uszodát. Elsőként a MADISZ városi csoportja fordult ilyen jellegű kéréssel a Nemzeti Bizottsághoz. A MADISZ kérését az 1945. június 6-án kelt levelében a következőkben fogalmazta meg: "A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség tiszteletteljes kéréssel fordult a t. Nemzeti Bizottsághoz, számunkra a Városi-uszodát kiutalni szíveskedjék, mivel az már a múltban is az ifjúságé, illetve nagyrészen a MOVE és a levante ifjúságé volt, akik ma kétségtelenül megállapítható fasiszta érdekeket képviseltek és a nevelést teljesen fasiszta szellemben folytatták. A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség a nevelést folytatni akarja azzal a különbséggel, hogy becsületes, demokratikusan gondolkodó magyar ifjúságot akar nevelni. Ehhez szükséges, hogy az ifjúságnak rendelkezésére álljanak azok a segédeszközök, amik szükségesek ehhez a neveléshez. A Városi-uszoda, amelyik a tömegsport mozgalmát kétségtelenül nagyon elő tudja segíteni, ezzel az ifjúság egészséges testnevelését és munkabíró képességét fokozni tudná. A MADISZ-t pedig, amelyik az ifjúság egységért harcol, s az egész ifjúság nevelését tűzte ki céljául, óriási mértékben megerősítené. Kérjük a Nemzeti Bizottságot, kérésünket a legmesszebbmenőig támogatni szíveskedjék." (A levelet Turcsányi Lajos írta alá.)¹⁷ A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége városi vezetősége is hasonló kérést nyújtott be, hogy a szegény gyermekek ingyenes fürdőztetését megoldja. Tervük az volt, hogy minden héten egy délután erre a célra igénybe veszik az uszodát.¹⁸ A Nemzeti Bizottság a MADISZ kérelmét áttette a városi képviselőtestülethez, amelynek illetékes állandó választmánya javaslata alapján a képviselőtestület meghozta véghatározatát. Kimondta: "... hogy a MADISZ kérelmét az előterjesztett formában nem teljesíti, hanem a Városi Uszodával felmerült igények összeegyeztetése végett tárgyalást indítványoz a Városi Uszoda vezetősége, az úszó sport megbízottjaival, a MADISZ és a MNDSZ vezetősége között".¹⁹ A megbeszélést az uszoda vezetősége Kiss Kálmán főkönyvelőre bízta, hogy tárgyalások során az indokolt

igényeket oldja meg. A képviselőtestület módot akart adni arra, hogy az uszoda használata a legcélszerűbben legyen megoldva, a szociális problémák figyelembe vételével.

A képviselőtestület határozatát a MADISZ tudomásul vette. Az MNDSZ azonban igen harcias újságcikket jelentetett meg a tárgyban az Igazság hasábjain. Úgy ítélték meg, hogy a város vezetői a kérésüket "a bonyolult bürokrácia eljárás útvesztőibe utalták, mely hosszadalmas adminisztráció, siker esetén is legfeljebb karácsonyra kecsegtetne eredménnyel."²⁰ A város vezetői nem értettek egyet az újságcikk tartalmával és dr. Korompai László városi főjegyző újságcikkben adott magyarázatot. A válaszból egyértelműen kiderült, hogy a MNDSZ kérését egy hét elteltével tárgyalta a képviselőtestület.²¹

Az újságcikk-váltás után az uszodakérdés megnyugtató megoldást nyert. Kétségtelen, hogy igen erős érdekek ütköztek e kérdésben, mert az úszósporthoz további eredményes munkáját is biztosítani kellett, valamint a demokratikus feladatok megoldása is fontos ügynek mutatkozott.

Előrelépés a város sportjában

Az 1947-es év a sport területén is fellendülést eredményezett Egerben. A városi Nemzeti Bizottság egy sor kérdésben állást foglalt, mint például egyesületi székházak kiutalása, sportfelszerelések elosztása, területek biztosítása, különböző sportpályák kialakítására. Ezenkívül újabb egyesületek, szakosztályok alakultak. A sportolók politikai igazolása folytatódott. A városban egy helyben készülő sportlap is kiadásra került rövid időre.

Igazolások

Az előző évben elkezdődött politikai igazolásokat a városi Nemzeti Bizottság ez évben is folytatta. Ennek során több sportegyesület, sport-szövetségi tag és versenyző politikai igazolását végezte el, közöttük Kádas Géza, Válint Gyula úszókét, dr. Kőrffy Lóránd orvosét, aki az Egri Vasutas Munkás Testedzők Köre (EVMTK) labdarúgó szakosztály elnöki tiszt-ségét töltötte be.

A "Felvidéki Sportlap" egri históriája

A korábban Miskolcon megjelenő "Felvidéki Sportlap"-ot Nagy József és Tompos Bertalan egri lakosok megvásárolták. Céljuk az volt, hogy Észak-Magyarországon legyen egy sportújság, amely az országész sportéletéről, eredményeiről tudósít. A sportújság 1947. február 3-tól jelent meg Egerben, heti két alkalommal. A lap tulajdonosai azonban elfelejtkeztek az egri hatóságoktól a szükséges támogatást megszerezni az újság engedélyezéséhez, amely elég nagy vihart kavart a hivatalos köreiben. Ezért a meglepetés erejével hatott, amikor a városi Nemzeti Bizottság július 19-i ülésén dr. Kovács László tájékoztatást adott az új "Felvidéki Sportlap" megjelenéséről. Tompos Bertalan felkérte dr. Kovács Lászlót, hogoy az újságot vegye át. Ez megtörtént. A lap nyomtatását Miskolcra akarták áttenni, s a miskolci polgármestert ebből a célból felkeresték. Csak az eredeti okirat²² felmutatásakor tűnt ki, hogy a lap tulajdonosa az Egri Nemzeti Bizottság, s kéri, hogy a lapról mint tulajdonos mondjon el. A NB nem kis meglepetéssel vett tudomásul a bejelentést, mert ilyen lapra soha nem kért engedélyt. A városi NB a tájékoztatásügyi minisztert megke-reste és kérte annak közlését, hogy ki kért a nevükben lapengedélyt, továbbá pedig azt is, hogy a beadványt betekintésre küldje meg.²³ A hivatalos eljárás során fény derült a rejtélyre, miszerint Tompos Bertalan személyesen vette át az engedélyt a minisztériumban, aki nem tartotta fontosnak bemutatni azt a NB-nak. Ezzel egyidőben a Nemzeti Bizottság a MKP Heves megyei Bizottságát is kérte az ügy kivizsgálására,²⁴ majd rendőrségi feljelentést is eszközölt.²⁵

A tájékoztatási minisztérium válaszlevelében közölte, hogy a sportlap indítására Tompos Bertalan és Nagy József egri lakosok kértek engedélyt.²⁶ Az engedélykérést harminchárom, nyilatkozatot kiadó testület, párt, intézmény támogatta. "Miután a fennálló szabályok értelmében természetes személy lapengedélyt nem kaphat, s miután a demokratikus pártok, valamint a fent felsorolt többi demokratikus szervek, egyesületek nyilatkozatai alapján szükségesnek és közérdekűnek tartottam a lap megjelenését, ezért úgy határoztam, hogy a lapengedélyt a Nemzeti Bizottságnak, mint népi szervnek adassék ki.²⁷ Miután az NB nem vállalhatta az újsá-

gért az anyagi kockázattal járó felelősséget, a minisztérium visszakérte a lapengedélyt,²⁸ amelyet az NB augusztusban megküldött. A "Felvidéki Sportlap" egri históriája 1948. március 30-án fejeződött be, amikor az Egri Államügyészség az ügyet ad acta-ra tette.

A fordulat éve és a város sportja

Az 1947-es választások után bekövetkezett politikai változások nyomására az MKP kezdeményezéseivel az országos sportpolitikai folyamatok is felgyorsultak. Az MKP összefogással hirdetett a sportmozgalomban is, mert a pártok kebelén belül működő sportegyesületek nagyban megosztották az erőket. E sportpolitikai folyamata eredményeként a pártok sportegyesületi rendszere 1948 tavaszára megszűnt.

Eger város sportéletének változásai kis késéssel követték az országos sportpolitikai változásokat. A néhány hónapos eltolódás 1948. március hónapjában kiegyenlítődött. Így Eger sportjában az 1948-as év további fellendülést hozott. A tömegsport rendezvények száma jelentősen megnövekedett, új sportágak jelentek meg, s nem utolsósorban az egri úszók olimpiai felkészülése és szereplése a legszebb egri sporttörténeti események közé tartozik. Jelentősen növekedett a sportpályák száma is.

Az év legjelentősebb sporteseményei közé tartozott az 1948-49-es centenáriumi év keretében megrendezett sportversenyek sorozata. A helyi sajtó már januárban hírt ad a város lakosságának a "Centenáriumi év" beindulásáról.²⁹ A rendezvénysorozat sporteseményeinek egyike volt a felszabadulásunk tiszteletére rendezett "Felszabadulási" váltófutás. A szervezésben az MKP Sportosztálya is segítséget nyújtott. A szervezés nehezen indult ugyan, de az eredmény annál fényesebb volt. A váltófutásban 168 csapat 1680 versenyzője vett részt. Elindultak a különböző felsőfokú iskolák, a közép- és alsófokú iskolák, magán- és közhivatalok dolgozói, az államrendőrség és a dohánygyár csapatai. A váltó befutó tagjai az ünnepség színhelyére, a szovjet hősök emlékművéhez érkeztek be.³⁰ A győztes csapat a városi NB serlegét, mint vándordíjat kapta.

A kápolnai csata 100 éves évfordulója alkalmából rendezett ünnepségeken -- május 23-án, a Nemzeti Bizottság javaslatára -- kegyeleti stafétafutást szerveztek. Az útvonal Eger-Kerecsend-Kápolna, az ünnepség szín-

helye. Egerből 100 futó indult el és Kerecsenden kb. 50 kerecsendi és kápolnai fiatal csatlakozott a futókhoz.³¹ A rendezvény hatásában és mértekében is jelentős esemény volt, kitűnő szervezéssel.

Az Eger Városi Nemzeti Bizottság működése alatt sokirányú tevékenységet fejtett ki. Arra is volt gondja és ideje, hogy a város sportéletére figyelmet fordítson. Határozataival bölcs igazságokat osztott vitás esetekben. A sportélet, a tömegsport fellendítése érdekében díjakat alapított. Nem egyszer kezdeményezőként lépett fel egyes évfordulók és sportrendezvények összekapcsolásával, hogy politikailag kellő befolyást gyakoroljon, vagy a hagyományok ápolására nevelje az új nemzedéket. A Nemzeti Bizottság sportszervező és irányító munkáját ma már teljes egészében feltárni nem lehet. A rendelkezésre álló dokumentumok és élő személyek közlései azonban kellő bepillantást nyújtottak ahhoz, hogy az egri Nemzeti Bizottság sokirányú tevékenységéből egy újabbal, a sportra irányuló munkájával ismerkedhessünk meg, amely adalékul szolgálhat lakóterületünk sporttörténetéhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM, JEGYZETEK

1. Szecskó Károly: A nemzeti bizottságok kulturális tevékenysége (1944-1949) 3 p. Heves megyei Tanács VB. Titkársága, Eger, 1970.
2. Dr. Nagy József: A szocializmus építése Heves megyében (1945-1969). Heves megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya, Eger, 1970., 32-33 p.
3. HML. Eger NB-i iratai. XVII-1/2. A/4. 1944-1945. Az Egri NB 1944. december 18.-i alakuló jkv-e. Az elnökévé Milassin Kornél ny. ezredest, titkárául Szabó Sándor városi becsűst választotta.
4. U.o. A/2. 1945. A NB dec. 22.-i ülésének határozatai.
5. HML. Eger v. Polgármesteri hiv. nem iktatott iratait $\frac{\text{XVII-1}}{5}$ B/5.
6. Balázs Béla: A nemzeti bizottságok szerepe népi demokráciánk létrejöttében. Tanulmányok a magyar népi demokrácia történetéből. Bp., 1955. Akadémiai Kiadó, 326. p.
7. Dr. Nagy József: A nemzeti bizottságok megalakulása és működése Heves megyében (1945-1946). Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei II. Eger, 1964. 387-397. pl.
8. Igazság, július 19.
9. U.o., szeptember 6.
10. HML. Eger v. NB iratai $\frac{\text{XVII-1}}{1}$ A/1/a E 1452/1945.
11. MSZMP Heves m. Biz. Heves m. propagandista 7. sz. Eger, 1972. 8 p. Rónai András, az MKP megyei szerv. ifj. politikai munkatársa.
12. HML. Eger v. NB határozata $\frac{\text{XVII-1}}{1}$ A/1/a E 1801/1945. alapsz.
13. HML. Eger v. NB határozata $\frac{\text{XVII-1}}{1}$ A/1/a E 1235/1945. alapsz.
14. HML. Eger v. NB jkv. $\frac{\text{XVII-1}}{5}$ B 4.
15. U.o., $\frac{\text{XVII-1}}{5}$ B 4 H 347/1946. alapsz.
16. U.o., Eger v. NB határozata $\frac{\text{XVII-1}}{1}$ a/1/a E 1267/1945. alapsz.
17. HML. Eger, v. NB iratai $\frac{\text{XVII-1}}{1}$ A71/a E 1299/1945. alapsz.
18. Igazság, 1945. július 15.
19. HML. u.o.
20. Igazság, 1945. július 15.

- 21. U.o., 1945. július 24.
- 22. HML. Eger v. NB jkv. XVII-1
6 C 4 1198/1947. alapsz.
- 23. U.o., 1191/1947. alapsz.
- 24. U.o., 1157/1947. alapsz.
- 25. U.o., 1140/1947. alapsz.
- 26. U.o., 1198/1947. alapsz.
- 27. U.o.
- 28. U.o.
- 29. Igazság, 1948. január 21.
- 30. MSZMP Hm-i Biz. arc. 23. fond. 9. fondcsoport, 9. ö. e.
- 31. U.o.

SZABÓ BÉLA

MINISZTERI RENDELETEK ÉS TESTNEVELÉSI TANTERVEK CÉLKITŰZÉSEINEK ELEMZÉSE 1850-1944 KÖZÖTT

I. RÉSZ

A tanulmányban az egri fiú középiskolák testnevelés tanításának kialakulása, fejlődése folyamatában kívánom elemezni, értékelni a középiskolai testnevelést szabályzó és meghatározó miniszteri rendeleteket és testnevelési tanterveket 1850-1944 között.

Tanulságai nemcsak történetiek, hanem széles értelemben társadalmiak és kifejezetten pedagógiai jellegűek is. A középiskolai testnevelés reformjának olyan csúcsai, mint az 1883. évi XXX. tc., az 1918-as polgári forradalom és a Tanácsköztársaság idevágó törekvései, az 1924. évi XI. tc. és az 1934. évi XI. tc. mind a polgári kornak, mind az első proletárhatalom nevelési-oktatási elméletének és gyakorlatának összehasonlító történeti vizsgálatára nyújtanak kedvező alkalmat, mai napig érvényes tanulságokkal.

Az órarend szerinti testgyakorlati oktatás kezdete

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc leverését követő osztrák katonai diktatúra, az abszolutizmus uralma egyik pozitívumának tekinthetjük az oktatási rendszerünk minőségi változtatását, amely az osztályrendszerű tanítás bevezetését eredményezi. Az 1850-ben ránk kényszerített, a középiskolai oktatást meghatározó ENTWURD "gymnasztika" néven a bevezethető rendkívüli tárgyak közé sorolta a testnevelést. Tanítása a hazai iskolákban ez időszak kezdetén vált maradandóvá, s lett az oktatás szerves része.

Az egri ciszterci gimnáziumban -- az országban az első között -- 1856-tól rendszeres az órarend szerinti testgyakorlati foglalkozás. A tanítás anyagáról az igazgatói napló feljegyzéseiből és a gimnasztikai szabályzatból szerezhetünk tudomást. Művészies ugrást; az állványos szerkezetre felfüggesztett köteleken, rúdon és kötélletrán mászást, függeszkedést, hintázást; a lengőgerendán egyensúlyozást, és voltigirozást gyakoroltatták a tanulókkal.

A Bach-rendszer bukása után, 1859-től az újból életrehívott Helytartótanács irányítja az iskolaügyet. Legfontosabb feladatának tekinti, hogy az 1948 előtti tanrendszer és az Entwurf előnyeinek felhasználásával a hazai viszonyokhoz alkalmazkodó új rendszert dolgozzon ki. Véleménynyilvánításra kérték fel a gimnáziumok tantestületét.

Az egriek 1861. június 17-i tanulmányi értekezleten beszélték meg a lecketervvel kapcsolatos kérdéseket. A testgyakorlás egyértelmű pártfogását jelzi, hogy kérdésfelvetés nélkül javasolják tanítását: "a gymnasztika, úszás vagy más testgyakorlatokra alkalom nyújthatik, az ifjak testi növelése és edzése tekintetéből adassék, s hagyassék meg nekik ez is."

Az 1861/62. tanévben ideiglenesen bevezetett tantervben a rendkívüli tantárgyak sorában -- francia nyelv, ékesírás, rajzolás, éneklés -- megtalálhatjuk a gymnasztikát is. Heti 2 órát biztosít külön az I-II., III-VI. osztály és a felgymnásiumi" ifjak számára.

Testgyakorlás a dualizmus időszakában (1867-1918)

1967. szeptember 20-21-22-én Budán összehívott tanulmányi értekezleten az elnöklő Eötvös József vall. és közoktatási miniszter "széles ügyismerettel s átható érvekkel terjeszti elő, hogy közoktatásunk s köznevelésünk átalakítása elutasíthatatlan szükséggé vált." Az ország összes tankerületi főigazgatója és valamennyi gimnáziumi és reáliskolai igazgató előtt ismertette a középiskolák újjászervezésének alapelveit. Nem hagyta érintetlenül a testgyakorlás ügyét sem. Oktatását az új tanterv kötelezővé teszi a 6 osztályú gimnáziumban. Az 1867/68. tanévben az átálláshoz szükséges előkészületek megtétele miatt csak az I. és V. osztályban taní-

tanak az új rendszer szerint. Egerben "a testgyakorlás végre mind a két osztályban szintén kötelezett" tantárgy. A többi osztályok lecketervét ez évre még érintetlenül hagyták. A kötelezett tanulmányok mellett mint szabad tantárgyat, a "gymnastiká"-t is ajánlották és tanították.

Az 1868. évi tanterv már meghatározza a testneveléstanítás célját: rendszeres gyakorlás által cészerűen fejleszteni a testet, fokozni annak erejét és ügyességét.

A kisgimnáziumban (I-IV. o.) heti 2-2 órán szabad-, rend-, eszközön végezhető és eszköz gyakorlatokkal foglalkoztatják a tanulókat, az egész test igénybevételével. A nagygimnáziumban (V-VI. o.) ugyanezek a gyakorlatok, fokozottabb terheléssel, kiegészülnek a katonaságra előkészítő fegyvergyakorlatokkal és alakzat-változtatásokkal.

PAULER ÁKOS minisztersége idején az 1876/77-es tanévben ismét rendkívüli tanulmányok sorában került a testgyakorlás. Tanterv határozza meg a tanítás anyagát az I-II., III-IV. és az V-VIII. osztályokban. (Ekkor már nyolc osztályú a gimnázium.) Heti 2-2 órában rend-, szabad-, kézi-szergyakorlatokat, szabad- és rúdugrásokat végeznek a tanulók. A szerelvényein különféle mászásra, hintázásra is van mód. 1878-tól alkalmazzák SPIESS szabadgyakorlatait az I-IV. osztályban. Az V-VIII. osztályban fél óráig rend- és szabadgyakorlatokat, fél óráig szergyakorlatokat végeznek JAHN rendszere szerint.

A középiskolák rendjét TREFORT ÁGOSTON 1883. évi XXX. tc-e szabályozta. Ez a törvény továbbra is a középiskola kétféle típusát különbözteti meg: a gimnáziumot és a reáliskolát. Mindkét iskola feladata, hogy az ifjúságot magasabb általános műveltséghez juttassa és felsőbb tudományos képzésre előkészítse. A tanítás heti óráinak számát "nem tekintve a tornatanítást, az alsó négy osztályban osztályonként 26-ra, a felsőbb osztályokban pedig 28-ra szabta meg".

A testgyakorlatot, tekintettel a katonai gyakorlatokra, ismét felvették a középiskola rendes tárgyai közé. Osztályonként hetenként 2-2 órát biztosítottak. Az 1883. évi tanterv elképzelése lényegesebb vonásaiban az 1876. évitől alig változott. A testneveléstanítás anyaga és az ok-

tatás módszere jelentős lemaradást mutat a többi tantárgyhoz képest. Évenként változtatják az oktatás programját, mert nem találják célszerűnek a német tornarendszer követését. 1885-ben és 1886-ban korszerűsítésre töreksenek. Fejlődést jelent, hogy a szabadgyakorlatok mozgásanyagát SCHRÉBER MÓR gyógytornájával bővítik. Ezekre a gyakorlatokra BATIZFALVI SAMU már 1856-ban felhívta a közvélemény figyelmét, de a szakmai körökben csak most kezdik értékelni Próbálkoznak a svéd gyakorlatok meghonosításával is. A szerelvényeken való tornázást szergyakorlatok váltják fel. Az IV. osztályban elrendelik a katonai rendgyakorlatokat, késő őszi s téli száraz napokon a menetgyakorlatokat. Katonai előképzésben részesítik az VIII. osztály növendékeit. A játékot teljesen elhanyagolták.

Az 1886-87-es tanév négy csoportba sorolja a tanítás anyagát: rendgyakorlatok, szabadgyakorlatok, szertornázás: mászás póznán, kötélén létrán, korlát, nyújtó, gyűrűhinta, ugrás (V-VIII. osztályban bakugrás is), ló-gyakorlatok, hordások; valamint játékok. Heti 2-2 órában az I-IV. és V-VIII. osztályokban azonos anyagot tanítanak.

Az 1888-as tanterv már osztályonként megjelöli, hogy mit kell tanítani. Az első osztály szergyakorlati anyaga fokozatosan bővül a felsőbb osztályokban.

- I. osztály: részutos- és vízszintes létra, korlát lebegőfa
- II. osztály: lóugrás, nyújtó, gyűrűhinta, rohamugrás,
- III. osztály: bakugrás,
- IV. osztály: lengőkötél, lógurás.

Az V-VI. és a VII-VIII. osztály tanulói katonai előképzésben is részesülnek: a gyalogságnál használt taktikai gyakorlatokkal ismerkednek meg. A magas és távugrás az új testgyakorlati ág, az atlétika bevezetésének kezdete.

Ez a tanterv csak egy évig volt érvényben, mert a szükséges felszereléseket országos viszonylatban nem tudták biztosítani. Az 1889-90-es tanévben ismét az 1887-es tanterv alapján tanítottak.

A testnevelés reformálására irányuló európai mozgalom hazánkra is áttért. A század 90-es éveiben miniszteri rendeletek "az elméleti tárgyak tanításával járó szellemi megfeszítés ellensúlyozására szánt torna-

gyakorlatok mellett" először a különböző játékokat vezették be, majd a kirándulásokat rendszeresítették. 1892-ben a korcsolyázást, a fürdést és az úszást sorolták be a nevelésnek nemcsak kellemes szórakozást nyújtó, hanem az ember szervezetét is nagymértékben és többoldalúan edző és erősítő tényezői közé.

A sportági szövetségek kialakulása idején az 1890. évi Középiskolai Rendtartás 26. §-a értelmében "középiskolai tanuló semminemű, az intézetten kívül álló társulatnak, egyesületnek tagja nem lehet". Hasonlóan rendelkezik a VKM 1913. január 6-án kiadott szigorú tiltó rendelete. Ugyanakkor elrendelik az állami középiskolákban a testgyakorló körök létesítését. Így módot és lehetőséget adtak arra, hogy a tanulók szakszerű vezetés, tanári ellenőrzés mellett sportoljanak, tornásszanak és megfelelő mértékben foglalkozzanak az atlétikával. E miniszteri intézkedés arra indította az egri gimnázium igazgatóságát, hogy szervezze meg a testgyakorló kört. 1913. október 20-án elkészítette az alapszabályát, amely szerint a testgyakorló kör célja: "A tanuló ifjúság testi erejének és ügyességének mennél többoldalú fejlesztése s benne ezután a nemesebb erkölcsi tevékenységre való készség növelése; e célra szolgálnak a testgyakorlás rendes óráin túl a tornateremben, vagy a játszótéren való tornagyakorlatok, időszerű kirándulások, versenyek, a katonai céllövés."

Az alapszabály miniszteri jóváhagyása után 1913. december 6-án alakult meg és kezdte el működését az egri főgimnázium Testgyakorló Köre.

1891-től elrendelik, hogy a tanítási órákon több játékot alkalmazzanak. Nagyobb súlyt fektetett a testgyakorlásra az 1899. évi tantervi revízió. A hetenként és osztályonként kötelező 2-2 órán kívül 1-1 órában kötelező játékdélutánok bevezetéséről gondoskodnak. A játékokat azonban csak 1903-ban sorolják fel.

CSÁKY ALBIN miniszter rendelkezése nyomán honosítják meg az iskolai tornaversenyeket. 1891-ben rendezték meg országos szinten az elsőt. 1891-től elrendeli az évenként rendezendő intézeti tornaversenyek megtartását. 1893-ban Csáky Albin utasítást ad a versenyszámok csoportosítására. Külön értékeli a tömeges és az egyéni versenyek eredményeit. Tömeges verseny: szabadgyakorlat, katonai rendgyakorlat, szergyakorlat, kötélhúzás. Egyéni verseny: távol-, magas-, rúdugrás, futás, akadályfutás, súlydobás, ge-

relydobás, mászás, függeszkedés, birkózás.

WLASICS GYULA minisztersége idején azonban anyagot ír elő az I-IV., V-VIII. osztályokban az 1900. évi tanterv. Újat jelent a négy- és nyolcüttemű szabad-, súlyzó és botgyakorlatok alkalmazása. Csak a mászókötel és pózna, létra-, nyújtó-, gyűrű-, hinta, körhinta, szergyakorlatokat hagyták meg a tanulók ügyességének és erejének továbbfejlesztésére. A magasugrás, távolugrás, valamint a testnevelési órától független ifjúsági játékok állandósul a tantervben.

Az 1897-ben megalakult Magyar Atlétikai Szövetség a szabadtéri testnevelés népszerűsítésén is fáradozik. Hatására az 1903-as tantervi utasítás már az atlétikai gyakorlatokat és a játékokat követeli. Az 1906/07-es tanévben a súlyemelést és súlydobást kapcsolják az V-VIII. osztály anyagához.

A századforduló után kétségtelenül változások állnak elő a testnevelésben, melyek a korszerűség irányába mutatnak. (Sajnos ezeket az I. világháború elodázza.) Úgy tűnik, hogy a kormány elismeri ugyan a testnevelés szükségességét, de csak a háború előtti időszakban (a felkészülés idején) ad meg minden hathatós támogatást. A tanítás anyagában jelentős teret biztosítanak a fiúk katonai előképzésére is. Az olimpiai eszme is növeli a testnevelés esélyeit és tekintélyét. Ez az eszme etikai bázisra helyezkedik. P. Coubertin nem véletlenül nevezi a rendezvényeket játékoknak és nem versenyeknek.

Jelentős változást hozott az 1907-es esztendő. Az egész tanítási rendszer és módszer megváltozott. Különösen az oktatás anyaga bővült lényegesen. A német, francia, svéd, angol testnevelési viszonyokat tanulmányozó hazai szakemberek tapasztalatait hasznosítva APPONYI ALBERT közoktatásügyi miniszter elrendeli, hogy minden tornaórán legalább 15 percig svéd gyakorlatokat végezzenek a tanulók. Elrendeli a svéd tornához szükséges eszközök beszerzését is. A szabad levegőn végzett testmozgások, a játék, atlétika, úszás, az akkori korszak szintjén kezdte elfoglalni az őt megilleltő helyet. A lányok testi ügyességének fejlesztésére a táncoktatás bevezetését javasolják. Az ilyen igyekezetek ellenére szomorú álla-

potok uralkodnak az iskolai testnevelés terén. A közoktatásügyi miniszter jelentése szerint "az elemi iskolák majdnem felében nem volt tornatanítás: a tanítóképzők harmadának nem voltak kellően felszerelt, megfelelő tornahelyiségei, a középiskolák testnevelése is hasonló bajokban sínylődött".

A közoktatásügyi miniszter 1908. márciusában szakértekezletet hívott össze a középiskolai testgyakorlás értékelésére. A három napos tanácskozáson rendkívül nagy súlyt fektettek a "testnevelésnek" a szellemi neveléssel való egyensúlyba hozatalára. Megállíptották, hogy a testnevelés r e f o r m o t igényel, mely az élettani és pedagógiai szempontok érvényesülését egyaránt biztosítja, mivel hatással van a jellemképzésre, különösen az akarat- és erkölcsi érzék fejlesztésére. A jelenben, a történelmi események ismerete birtokában önkéntelenül felvetődik a kérdés: vajon a testnevelésre ezt a nagyobb figyelmet nem a feszültebb nemzetközi helyzet tereli a katonai felkészítés miatt? A háború előtt a testi képességek és készségek előtérbe kerülnek.

Ugyanakkor a közvéleményben és az iskolai oktatók egy részének megnyilatkozásaiban erősen tapasztalható a testi nevelés iránti közöny. "Hátóságaink legtöbbje és közönségünk nem részesíti azt, az azt megillető rokonszenven és támogatásban. A lónevelés, kutya- és macskafidomítás még ma is népszerűbb társalgási tárgy, mint a gyermek testi nevelése."

1910-ben a tornafelügyelő megelégedéssel veszi tudomásul, hogy az egri gimnáziumban a testnevelés az országosan kitűzött nevelési és egészségügyi célok megvalósítását szolgálja. Gondoskodtak a megfelelő feltételek biztosításáról. "A tanuló ifjúság derék fegyelmezett magatartást tanúsít... a tornatanítók a testgyakorlást lelkesedéssel párosult tanítással és nevelő hatású irányításukkal eredményesen vezetik."

Az 1886. évi r e á l i s k o l a i tanterv és utasítás a testgyakorló helyek térbeli viszonyairól rendelkezik. A szabadtári foglalkozások megtartására 360 m²-nél kisebb "nyári tornahelyiség" nem alkalmas. A rendgyakorlatok, "a gerely- és korongvetés, továbbá a játékok kedvéért"

legalább 1000 m² területet kell biztosítani. A tornateremben foglalkoztatottaknak személyenként 4 m²-es terület szükséges. 160 m²-en aluli tornatermet az esetben sem engedélyez, ha az osztályok létszáma 60-nál kevesebb. A fűthető, legalább 15 °C hőmérsékletet biztosító tornateremnek 5 - 5,5 méter magasnak és 240 m² alapterületűnek kell lennie.

Kíváncsi -- fogalmazódik meg továbbá a tantervi utasításban --, hogy a tornaórán hazafias dalokat énekeljenek a tanulók, mert "ez hozzájárul a hazafias érzelmek fejlesztéséhez, elősegíti a rhytmus iránt való érzéket."

Kötelezővé teszik a tanév végén a tornaünnepély, a "nyilvános vizsgálat" megtartását. Azért, hogy a felkészülés a tanulók idejét, testi és szellemi energiáját főlegesen ne vegye igénybe, a foglalkozáson csak azokat a gyakorlatokat szabad bemutatni, melyeket a tanév folyamán tanultak. Szándékuk az volt, hogy a "megjelenő szülők, a rendes tornaóra képét lássák". Az ünnepélyes hangulatot versenyekkel, a győztesek, az eredményesen szereplők jutalmazásával kívánják fokozni.

Az egri alreáliskola működésének már az első évében (1890-91) testgyakorlati foglalkoztatásban is részesítette növendékeit. A "tornázás" óráin szabadgyakorlatokat, katonai és tornázó rendgyakorlatokat, magasugrást, távolugrást, nyújtó-, rézsutos létra-, mászó- és korlátgyakorlatokat végeztek.

Az 1906-os r e á l i s k o l a i utasítás szerint a testgyakorlás "a szellemi és testi tulajdonságok összhangzatos képzése, a fegyelemnek és a közösség érzetének megerősítése, valamint a tömegek foglalkoztatása az iskolai tanításnak és nevelésnek egyaránt nagyfontosságú tényezője." Nagy jelentőséget tulajdonít -- az egyéni képességek fejlesztése és a szabad cselekvésre szoktatás mellett -- az ifjúság nagyobb tömegekben való egyidejű foglalkoztatásának. Az igény az volt, hogy az együttes munkában szokja meg a tanuló azt a fegyelmet, melynek alapján az élete későbbi szakaszaiban is önként alárendeli magát a nagyobb egésznek alkotó szervezet követelményeinek. Amikor a közös élet- vagy munkaviszonyok között, az akkori közös eszmék, célok határozzák meg az együvé tartozást.

Felfogásukban a testgyakorlás nevelőeszköz volt, mert a test fölötti teljes uralom kialakításában, az egészség megerősítésében és fenntartásá-

ban hasznos szolgálatot teljesít.

Az u t a s í t á s ismét foglalkozik a termi és szabadtéri foglalkozási helyek követelményeivel. Előírásai szerint a tornatermet deszkapadlóval kell ellátni. A balesetek megelőzése érdekében a leugrásra szánt helynél fűrészpor-főveny keveréket kell biztosítani. Ez volt akkor a technikailag ismert legegyszerűbb védekezés a sérülések elkerülésére. Követelmény, hogy a tornaszerek mozgathatók legyenek, mert így megfelelő szabad teret tudnak biztosítani a más jellegű foglalkozásokon. A bejárat elé lábtisztító rácsot kellett elhelyezni.

A nyári tornahely tornaszerekkel is felszerelhető. Kíváncos az is, hogy a játszótér léckerítéssel, élő sövénnyel és árnyékot adó fákkal legyen szegélyezve.

Felsorolja a szükséges felszereléseket és a gyakorlatok anyagát.

A tanuló ifjúság katonai szolgálatra való előkészítését a VKM 1908. március 19-én kiadott rendelete értelmében rendszeresítették. Amikor -- a miniszeri rendelet hatására -- a gimnázium és reáliskola vezetése vállalja a VII. és VIII. osztályos növendékek katonai előképzését, a fegyverkezelés és céllövés rendszeresítését, nem gondolhattak arra, hogy 1914. szeptemberében rendkívüli körülmények között nyitják meg az új tanévet. A tanulók játékát, edzését és erősítését szolgáló tornatermeket az I. világháború csatáiban megsebesült katonák ápolására rendezték be. Az életvidám gyerekek közül többen katonaruhában, fegyverrel a kézben értelmetlenül tették kockára fiatal életüket.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1915. szeptember 24-én egységes, új középiskolai tanterv elkészítésére kéri fel BÉLY MIHÁLY és KMETYKÓ JÁNOS szakembereket. Az Országos Közoktatásügyi Tanács által kidolgozott tanterv testnevelési vonatkozású részeit vitára bocsátva kiegészítették, módosították -- "különös tekintettel a honvédelmi miniszter úr által kiadott és a tanuló ifjúságnak a katonai szolgálatra előkészítést célzó Irányelvek-re." Ennek megfelelően az 1916-ben érvénybe lépő fiú középiskolák testnevelésének új tantervében a nevelő tornagyakorlatok, nevelő játékok, nevelő atlétikai gyakorlatok, egyéb testedző gyakorlatok, tánc, kirándulások kiegészülnek a katonai szolgálatra előkészítő gyakorlatokkal. Az oktatás célját: "A tanuló ifjúság egészségének, edzettségének, testi erejének és ügyességének fejlesztése, testi erőt is igénylő

és nemzeti célokat szolgáló gyakorlati ügyességek elsajátítása, az akaraterő nevelése, önuralomhoz, engedelmességhez, önálló elhatározáshoz és a bajtársiassághoz szoktatás" -ban jelölték meg. Itt már nyilvánvalóvá válik, hogy a pedagógiai célzattal vezérelt testnevelési szakemberek őszinte szándékát mennyire befolyásolja a magyar kormány háborús politikája.

Korszerűsítési törekvések az iskolai oktatásban a polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság idején (1918-1919)

A háborúban súlyos vérvesztéseket szenvedett, anyagilag és erkölcsileg leromlott országban 1918. október 31-én kirobbant a polgári forradalom. Hullámai november elejére eljutottak vidékre is. Egyszerre föllazult az addigi rend. Mindenféle zavargások voltak, s a hatóság a főlsszabadult szenvedélyek megfékezésére, a rend fenntartására megalakította a polgárőrséget. A tömegek hitték, hogy a forradalom visszaadta a nemzetnek az önállóságát és függetlenségét, a nemzet saját kezébe vette sorsának intézését, s a Magyar Népköztársaság megindult a demokratikus reformok útján. A Városi Alkalmazottak Országos Szövetsége (VAOSZ) -- magába foglalta a legaktívabb pedagógusokat -- szakszerű munkát kezdett. A budapesti pedagógus szakosztály kezdeményezte az oktatás tartalmi reformjának kidolgozását. Jól tudták, hogy a hazafiságot nem szólalokban, hanem cselekedetekben kell bizonyítani. Decemberben 11 tagú Iskolai Reformokat Előkészítő Bizottságot választottak egy kulturprogram megvalósítására, egy olyan reform kidolgozására, amely az iskolai élet minden területét és tantárgyát érinti, mit kell megváltoztatni a kor követelményeinek megfelelően az iskolában és a modern pedagógus szellemében. Munkaiskolákat kell létrehozni, amelyek szellemének és módszereinek kibontakoztatása a nevelés és oktatás terén érvényesül.

A tantervi munkálatok során ügyeltek arra, hogy a tervek és javaslatok vegyék figyelembe a jövő társadalom igényét. Amikor 1908-tól az új népiskolai tanterv kidolgozásában a gyermektanulmányozók közül Nagy László is részt vett, a testneveléstanítás reformálásával is foglalkozott. Csak most, 1918-ban nyílt lehetősége arra, hogy az Országos Testnevelési Tanács folyóiratában hangoztassa a "Testnevelés és gyermektanulmány" című

cikkében, hogy "a gyermektanulmány szempontjait a testnevelésben is érvényesíteni kell." Ennek megfelelően életkorhoz kötött gyakorlatokat ajánl. Az életkori sajátossághoz alkalmazkodó testgyakorlás teljesen újat jelent a testnevelésben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

SZABÓ Béla: Az iskolai testnevelés kialakulása és fejlődése az egri főgimnázium történetének tükrében (1856-1914)
KLTE Debrecen, 1978.

SZABÓ Béla: A testi nevelés szerepe a középiskolás diákok személyiségformálásában.
MTA Budapest, 1984.

SZILVA JÁNOSNÉ

A NŐI ÚSZÓ- ÉS FÜRDŐKULTÚRA TÖRTÉNETI PROBLÉMÁI

A korszerű sporttörténetírás, amely a munkától elvált sajátos őskori avatási szertartások ritusaiban keresi a testkultúra gyökereit, az úszás, a higiéniai és a fürdőkultúra kialakulásában, folyamatábrázolásában is figyelembe veszi azokat a "visszacsatolásokat", amelyek a létfenntartással függtek össze. Az ősi mítoszokat nem az egykori "aranykor" dokumentumaiként fogják fel, inkább azt a tudatosodási folyamatot látja bennük, melyben az ember rádöbben arra, hogy különleges képességei ellenére ki van szolgáltatva a nála hatalmasabb ismeretlen erőeknek, így az időjárásnak és a háborgó vizeknek.

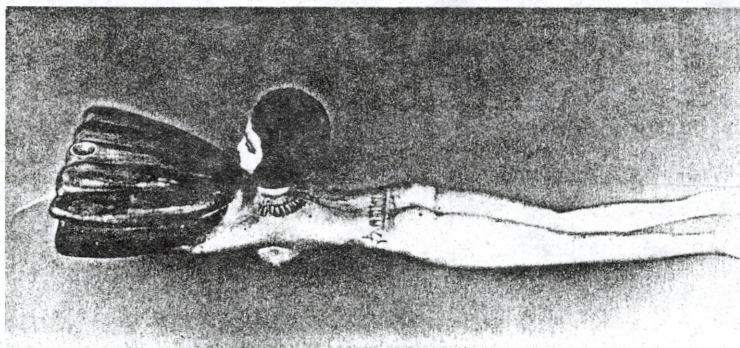
Az őskor világát vizsgálva nem feledkezhetünk meg a maitól eltérő gondolkodásmódról sem, hogy az őskor embere a saját testi mivoltának formálásával a világegyetem sorsának alakulását is befolyásolni vélte. Ebben a drámai küzdelemben nem tehetett különbséget a nemek egymás alá- és fölérendelését illetően sem. Leegyszerűsítve: a környezettel és a természeti elemekkel folytatott élethalálharcában a vizeket is le kellett győznie. A víz mellé sodródó hordaközösségnek éppen az élelemszerzés, a menekülés vagy az akadályleküzdés érdekében ki kellett kísérletezni az adott viszonyoknak és céloknak leginkább megfelelő úszástechnikát. A női és férfi tagok egyenlő úszás-, szerényebben fogalmazva vízijártasságának elemi ismereteit feltételezve magyarázható meg, hogy az ember a nálánál jóval erősebb állatfajok elleni küzdelemben felül tudott kerekedni. Az alkalmazkodásra alkalmatlan horda vagy törzs menthetetlenül elpusztult. A zsákmány észrevétlen, csendes megközelítésére a mell- és a búvárúszó technika volt a legcélszerűbb.

Menekülésnél a kutyaúszásból kifejlesztett "gyorsúszás" ősi formája -- a szembejövő tengerhullámok ellen, valamint az íjjal történő átkelésnél az egyik kezét szabaddá tevő tengerész-úszás -- volt a legcélszerűbb. S mint ezt a sziklarajzok is tanúsítják, az ember nyilván kialakított

számos olyan -- azóta elfelejtett -- úszásfajta is, amelyben segédeszközök, állatbőrtömlők, fadarabok, nádkötegek játszottak főszerepet.

Az előbbieket cáfolják azokat az állításokat, amik a mellúszás elsődlegessége mellett foglaltak állást. Nicolas Wymann a békatempót utánzó mellúszást tartotta a legrégebbinek, azt azonban elfelejti, hogy a vízbeeső ember természetes életfenntartó reflexei sokkal inkább a "kutyaúszást" és a víztaposást váltják ki, mint a mellúszás bonyolult modelljét.

Az úszástól eltérően a gyógyítási tapasztalatok vezettek el a különféle "szakrális" fürdőkúrák kialakulásához. Hogy miért szakrális a legrégebbi fürdőkultúra? Ennek egyetlen magyarázata van: az emberi közösségeket együttesen csak valamiféle isteni akarat, magyarul a túlvilágban vetített ideológia segítségével lehetett ráhangolni a célszerűbb cselekvésformák gyakorlására is. Tény, hogy az ókorból fennmaradt írásos és tárgyi emlékek minden kétséget kizáróan bizonyítják, hogy a testápolás, az úszás hozzátartozott mindkét nem életéhez. Az ókori művelt népek az enyhe, sőt az év nagy részében az igen meleg éghajlat miatt, s mert kiterjedt tengerpartok állottak rendelkezésükre, nagy fürdőkultuszt űztek. A különböző korokban felszínre került fürdők romjai az ókori Indiában is fejlett fürdőkultúráról tanúskodnak. Babilonban lefolyóval rendelkező fürdőket is találtak. Egyiptom uralkodó osztályainak lányai és fiai számára vallásos kötelesség volt a nílusi fürdés. Itt született meg a mai értelemben vett higiénia és testápolás tudománya is. A női úszásnak szép példái azok az illatszeres edénykéik, amik úszó nőalakot ábrázolnak. (1. kép)

1. kép. Illatszeres edényke úszólánnyal i.e. 1400 körül.

A Biblia számos említést tesz a tavakba, folyókba fürdeni járó nőkről. Zsuzsánna fürdőzése számos művészt ihletett meg. Az örmények őseinek tekinthető Urartu, a Kisázsiaiban és a Fekete-tenger mentén lakó szkíták és ettiták eposztöredékei, "halakkal versenyt úszó vetélkedőkre" utalnak, amelyekben a férfiak és a nők egyaránt résztvettek. Más források szerint ezeknél a népeknél felnőtté avatási szertartások egyik főpróbája volt az úszástudás bizonyítása. A múltba tekintve láthatjuk, nem volt olyan nő, aki tökéletesebb lett volna testileg-lelkileg, mint a görög, mozgásának harmóniája a márványba vésve is megkapó. Nem csoda, hiszen a görög nép nemcsak a fiúk, de a lányok nevelésével is foglalkozott. A lányok úszástudásának szép epikus bizonyítéka a Szkülliasz és a Hüdna eposztöredék. A perzsa hajók köteleit elvágó atyának és lányának tiszteletére Delphoiban szobrot állítottak. A spártaiaknál pedig a lányoknak éppoly kemény úszóleckéket kellett végezniük, mint a fiúknak, sőt az együttes tréningeket is helyénvalónak találták. Az ókori uralkodó osztályok asszonya a kor követelményeihez igazodva valamilyen határozott cél szerint fejlesztette testét. Az egyiptomi és athéni nő szebb és egészségesebb akart lenni, a spártai egészségesebb gyermeket akart a világra hozni. A görög nők felismerték, hogy a szép bőr legalapvetőbb kozmetikai szépítőszer a víz. Ezért naponta mosakodtak. Az udvaron a kútnál a szegényebbek, a tehetősebbek otthon a fürdőszobában. A lakodalom előtt Athénban a Kallinhoe forrásban, másutt a város szent patakjában vagy forrásában fürödtek meg a hajadonok. Ha valaki hajadonként hunyt el, a magas kétfülű edényt, a "litropost"-t -- ami a fürdéshez nélkülözhetetlen volt -- a sírjára helyezték, kárpótlásul a fürdő szertartás elmaradásáért. Külön fürdőik is voltak a nők számára. A legműveltebb nők, a hetérák megjelenhettek a közös fürdőkben is. Ilyen női fürdőt mutat be az i.e. V. századból való Andokides váza, ami a párizsi Louvre-ban található. Itt a nőalakok ruhátlanok, a hajukat fürdősapkával védik, és egy közülük gyorsúszó mozdulatokkal úszik. Solon, athéni törvényhozó (kb. i.e. 640-560) rendeleteiben előírja, hogy minden gyermek számára kötelező megtanulni írni és úszni. Bizonyára ez a lányokra is vonatkozott. A görög mondákban is -- ami a görög élet tükröképe -- találkozhatunk úszó nőalakokkal. A Nereidák, a vízitündérek, a tengerben úszkálnak. A szépség istennője, Apfhrodite is a habokból emelkedik ki születésekor. Homeros Üdüsszeájában leírja, hogy a

szép Nausika és leánytársai "a tengerben megfürödnek és fényes olajjal megkenekedtek..." (Devecseri ford. VI. ének 96. sor). A makedon nők állítólag olyan jól úsztak, hogy a férfiakat is legyőzték. A vízben csoportos felvonulásokat tartottak, ezek lehettek a mai műúszás ősei. A görögök versenyszerűen nem foglalkoztak az úszással, az olimpiai versenyszámok között nem szerepelt. Vannak, akik vallási okokra vezetik vissza, mások szerint féltek a tenger istenétől. Csakhogy ezek a találgatások nagyon meseszerűek. Az általunk ismert görög nép már nem félt a tengertől, mint ahogy nem félt az erdők isteneitől sem. A korszerű történetírás szerint, amikor a görög avatáspróbák rítusai kialakultak, a görög törzsek még olyan területen éltek, ahol nem volt létszükséglet az úszáspróba. Így az úszás szükségszerűen kimaradt az avatási és kiválasztási próbákból kinőtt olimpiák műsoráról is. Hasonlóképpen kimaradt a tánc, a vívás és a labdajáték is. Azt pedig aligha lehetett állítani, hogy a görögök féltek a tánc, a kard és a gömb istenétől.

A római szokás joga a kultuszon túlmenően már közegészségügyi szempontoknak megfelelően írta elő a fürdőépítést és ingyenessé tette a fürdők látogatását. Az ókori római irodalomban is gyakran olvashatunk úszó nőkről. Ovidius az egyik versében Arethusa nimfa úszómozdulatait említi. Agrippnáról, Néró édesanyjáról feljegyezték, úszva menekült s szerencsére partot ért, amikor fia hajótörést színlelve meg akarta öletni.

A csodálatos, szinte luxuskivitelű fürdők már a császári Róma fejlett fürdőkultúrájának bizonyítékai. Augusztus pl. olyan fürdőt épített, ahol tengeri ütközeteket is lehetett bemutatni. A Colosseumot vízzel árasztották el, s fürdőruha nélküli leányok mutattak be a mai vízirevűhöz hasonló gyakorlatokat.

A birodalom hanyatlása idején a nők és a férfiak együtt fürödtek. Az előkelőségek fürdőlete gyakran orgiákba torkollt. Az úszóélet elsorvadásához nem ez vezetett, hanem azok a társadalmi problémák, amelyek a birodalom szétesésével éleződtek ki. A kereszténység megjelenésével az egyházatyák egy része elítélte a római életformát, helytelenítette a közös fürdést, sőt még a vízirevű nézést is. Akadtak olyanok is (pl. Szent Jeromos), akik még a mosdást is elleneztek. A középkor kezdetére a vallási

túlbugzóság a jellemző. A túlvilági életre s nem a földre készítették fel az embereket, és ezt a testük sanyargatásával akarták elérni. Ennek ellenére az úszás (natare) a lovagi testkultúra egyik alapkövetelménye maradt. A XI-XIII. sz.-ban a népijátékokat leszámítva a nők nem vettek részt a testgyakorlásban. A XIV. sz.-ban ismét fellendült a fürdőkultúra, de a fürdőket főleg tisztálkodásra vették igénybe. A korai középkorban még külön fürödtek a nők és a férfiak. A reneszánsz időszakban Nyugat-Európában általánosabbá vált a fürdőzés, ami ellen valamennyi erkölcsprédikátor hevesen tiltakozott. Ha a korabeli képeket nézzük, nem is alaptalanul (2. kép).

2. kép Fürdőház 1480 előtt
Drezdai miniatura

Fakádakban vagy dézsákban fürödtek, de ismertek izzasztó fürdőket:

3. kép: A fürdésnél Jost Amman fametszete
Hans Sachs Standebuchjából

A fürdővendégeket a fürdőslegények vagy leányok látták el. Tevékenységüket Vencel cseh király Bibliájának képei ábrázolják 1390-1400 között (4. kép).

4. kép Miniatura a Vencel Bibliából.
Vencel király a kedvenc fürdőslányával

A városi rendtartás értelmében a hét bizonyos napjain lehetett használni, mert nem mindennap fűtöttek be, s ilyenkor a fürdősgazda kikiáltatta a városban, hogy a fürdő készen van (pl. Bécsben). A lovagi testkultúrával párhuzamosan a bizánci birodalom területén és a mók által megszállt Ibériai félsziget déli részén tovább élt az antik fürdőkultusz. A régi ókori műveltség felelevenítése Itáliából indult el, s ez a testkultúra fejlődéséhez is hozzájárult. A reneszánsz kor gazdaságilag fejlett országainak, (Német-Római birodalom, Németalföld, Anglia, Franciaország) az itáliai tehetősebb rétegek tagjai mutatnak követendő példát. Más kérdés az, hogy az itáliai városállamok gazdasági hanyatlása a XV-XVI. sz. fordulóján már az úszó és fürdőkultúra terén is éreztette hatását. A reneszánsz nagy érdeme, hogy a nők kezdik felfedezni a természetes életmód, a víz, a levegő és a testgyakorlás, az egészséges életmód forrásait. Ennek a kornak írásos bizonyítéka a már említett Nicolas Wynmann könyve, amely a lányok úszástudását dicséri.

Európában nem minden államban volt egyformán fejlett a fürdőélet. Egy olasz humanista, Guidomo Postumo írja úrnőjének, Isabelle d Estének 1511-ben küldött beszámolójában a francia nőkről: "Az itteni hölgyek piszkosak és cserepes a kezük és más tisztátlanság is akad rajtuk, de az arcuk csinos, a testük szép, a beszédük elragadó és mindig örömmel fogadják, ha megcsókolja, megfogja, megöleli őket az ember." A XVI-XVII. századi francia királyi udvarban teljesen elégnek tartották, hogy a napi mosakodás fejében felkeléskor az arcukat egy kis illatosított alkoholos batiszt zsebkendővel áttörölték. Ujjaikat -- hiszen még XIV. Lajos korában is kézzel ettek -- egy narancsvizes üvegtálban megmártották. Navarrai Margit királyi hercegnőről feljegyezték, hogy dicsekedve mondta egy lovagnak: "...nézze, milyen finomak a kezeim, pedig már nyolc napja meg sem mostam őket...". Velük ellentétben a németalföldi asszonyok igen sokat adtak a tisztaságra. A polgárasszonyoknak külön fürdőik voltak (5 kép), ahol a magukkal vitt gyerekeket is megmosdathatták, s a fürdőlegény addig feltette a piócákat.

5. kép Az asszonyok fürdője
(Albrecht Dürer 1496 körül)

Érdekességgént említhetjük a németalföldi esküvői szokásokat is; esküvő reggelén a menyasszony -- többek között maga készítette -- fürdőinget ajándékozik a vőlegénynek, meg a férfi rokonoknak is. Az ajándékok átnyújtása után az ifjú pár is, a násznép is, a városi fürdőbe vonul, ott megfürdik, ezután zajlik le az ünnepi szertartás. A XV. században a gyógyfürdő intézményét sokan ismerték és keresték fel. A svájci Leuk híres ásványi fürdőjében férfiak és asszonyok közösen fürödtek. (6. kép).

6. kép A leuki fürdő id. Hans Buck képe 1597 körül

A nők és a férfiak is mezítelenek voltak, csak divatos baretjtüket (sapkájukat) és ékszereiket hagyták magukon. Az aarguau Baden szabados fürdőéletéről ezt írja a firenzei G.Fr.Poggio a XV. század elején: "Mindenki, aki szerelmeskedni akar, mindenki, aki házasodni akar, mindenki, aki szereti az élet gyönyörűségeit ide özönlik és meg is találja, amit keres". Nem véletlen, hogy a svájci dalocska így kezdődik: Fürdőre indul a néne, az urára nincs szüksége... (Martin A.: Deutsches Badeleben in vergangenen Tagen).

Lucas Granach egyik festménye az ifjúság forrása az öregasszonyokat megfiatalító fürdőt festi meg, akik a fürdőből kilépve habzsolják az élet örömeit. Így öröközte meg a kor nyilvános fürdőéletét a festészet és a rajzművészet. Ebből az időből női úszásra utaló adatokat 1457-ből olvashatunk; amikor jó Fülöp genfi bevonulása alkalmából mezítelen leányok szirénként bemutatót úsztak vagy XI. Lajos párizsi bevonulását is hasonló szirének tették ragyogóvá és látványossá.

Mivel alig volt különbség a fürdőbeli szórakozás és a bordélyházi örömek között, a középkor végefelé a reformkor idejére már nagyon rossz híre volt a fürdőnek, ráadásul még lehetőséget adtak a járványok terjesztéséhez. A protestáns prédikátorok a puritán takarékoság álláspontjáról hadakoznak a fürdés ellen az úszás, a játék mindenfajta "célszerűtlen" időtöltése ellen. Így aztán követelésükre sok városban bezárták a fürdőket. A katolikus papság azért háborog az úszás, a fürdőkultusz ellen, mert a XV. században olyan eretnek tanok is lábrakeltek, hogy a kis bűnök a víz lemossa. Ez pogány, illetve mohamedán ritusbeütés. Ha ez így van, akkor a gyónás veszít az értékéből, s ez távlatilag pedig az egyházi jövedelmek megcsappanásához vezethet. Az egyházi tiltó rendelkezések mellett a sok vízbefulladásos baleset és a fürdők rossz híre, együttesen okozták az úszó és fürdőkultúra hanyatlását a XVI-XVII. században. Ez a lépés azt jelentette, hogy az emberek piszkosabbak lettek. Az 1576-ban meghalt Hieronymus Gardamus így írt: "Férfiak és nők tele vannak bolhával és tetvekkkel, az egyiknek a hónalja bűdös, a másinak a lába, de a szája mindegyiknek".

Angliában a puritán irányítású vidékeken még a XVIII. században törvény tiltja és boszorkányoknak nevezik azokat a nőszemélyeket, akik fürdőznek.

Kelet-Európában és a török birodalomban ebben az időszakban sem esett vissza a fürdőzés. Ezt példázzák Egerben azok a fürdők, amiket ebben a korban a törökök építettek, pl. a mai strand területén álló Arnaut pasa fürdője, valamint a Valide Szultána fürdője a vár alatt. Ez feltehetően gőzfürdő lehetett. Az elmúlt években kezdték meg az újabb ásásokat, s próbálják megmenteni az épületmaradványokat az utókor számára.

A XVII. század végén Eduard Brovvn angol orvos Magyarországon utaztában sok jó úszót látott, Matthiuas Tollius holland utazó a Nyitrában kiválóan úszó lányokat fedezett fel, "... akik ... serényen gyakorolták magukat az úszásban..."¹

A francia felvivágosodás és a természettudományok fejlődése, a víz és a

higiénia ellenes előítéletet nem tudta szétverni. Sőt, nem egyszer ideológiai arculatot öltött. Ez jól kiviláglik a XIV. Lajos által visszavont türelmi rendelet következtében, amikor a protestáns "értelmiségeket" Németalföldre száműzték. Jutott belőlük Európa más területeire is, így például Sárospatakra és Erdélybe. A higiéniára kényes francia emigráció utánczása váltotta ki Hollandiában az azóta hagyományossá vált holland női tisztaság kultuszát.

A vallási mezbe burkolt úszó- és fürdőkultúra ellenesség istenveréseként magyarázta a vízbefulladásokat és megteremtette a korcsolyázást és fürdést sújtó iskolatörvény tilalmakat.

A felvilágosodás korában mégis egyre több humanista gondolkodó foglalkozik az ifjúság nevelésével, s nagy hangsúlyt helyeznek a testi nevelésre. Lassanként rájönnek az úszás egészséges voltára és megjelennek az úszó szakkönyvek. Az egyházi tanok cáfolataként adta ki Amszterdamban egy francia emigráns, Jean Frédéric Bachstrom "Az úszás művészete..." című könyvét (1741).

E mű természettudományos mondanivalója az, hogy bizonyos segédeszközökkel (parafaöv, parafával bélelt vászonkabát) még a tengeri viharból is megmenekülhet a hajótörött. De nem kerülheti el figyelmünket az a fejtegetés sem, hogy az Isten nem ellensége az úzásnak. Sőt az embert olyanak teremtette, hogy az már a természettől fogva tudjon úszni, de a születése után néhány hónappal ezt elfelejti, mert a nevelés elszakította a természettől. Ha az újszülöttet megfelelő hőfokon vízhez szoktatjuk, akkor ez a készség átmenthető a gyermekkorra. Dicséretére legyen mondván a szerzőnek, a modern kutatókkal ellentétben nem szégyelli bevallani, hogy a kísérleteket a felesége végezte. S ezt a vízhez szoktatást, amit 250 évvel ezelőtt Bachström szakszerűen leírt, csak az elmúlt évtizedekben fedezte fel a modern úszástudomány!

Nyugat-Európa a napóleoni háborúk után dőbben rá az úszástudás fontosságára, amikor a háborúban elesettek közel egyharmada a vízbefulladás áldozata lett.

A XVIII. századvégi Angliában utazó göttingai filozófus, Georg Chris-

toph Lichtenberg (1742-1799) érdekes leírást adott a tengeri fürdőzésekről, amit még a királyi család is igénybe vesz. A modellt később a németek is átvették és ezt aztán a XIX. században Ostendében is felhasználták. (7. kép).

7. kép. Ostendei fűrdőkocsi. (Meller Ágnes: A fűrdűzű filozűfűs
Élet és Tudomány 1984. évf. 1032 old. 33. szám

Egy kétkerekű kocsin deszkából összerakott házíkű van, s abban kétoldalt padok, ahol a fűrdűzűk űlnek. A házíkű két ajtajű, egyik hátra a másik a kocsis felé nyílik. Ide beszállnak a fűrdűvendégek, s míg a kocsis a lovával behajt a tengerbe, levetkűznek, vagy egyedűl, vagy segítséggel. A hátsű ajtűn lévű lépcsűn bemennek a vízbe. Természetesen a kocsis a lova-in leméri a vízmélységet, ez általában mellmagasságnál nem mélyebb. S mivel ezt a fűrdűt férfiak és nűk is igénybe vették s megszerették, nem csoda, ha a XIX. századi űszás első úttűrűi angliában szűlettek.

Eddig csupán az eurűpai fűrdűzésrűl, űszásrűl emlékeztem meg. A tűbbi földrész fűrdű- és űszűéletérűl keveset tudunk. A művészeti albumokat lapozgatva szép példáját láthatjuk a tűmeges nűi fűrdűzéseknak Indiában, Kínában. Dél-Amerikából felszínre került szobrocskák igazolják, hogy a tisztálkűdást ott is szűvűgyűknek tekintették a nűk. A művészek általában

a körülöttük levő világból vették a témát, s ezért valószínű, hogy ezek az országok kedvező földrajzi fekvésüknek megfelelően fejlett fürdőkultúrával rendelkeztek. Ha az úszó alakokat nézzük, még az is megfordulhat a fejünkben, hogy több úszásnemet is úzhattak (8. kép).

8. kép. Krisna fürdőző lányokkal XVIII. sz. második fele.

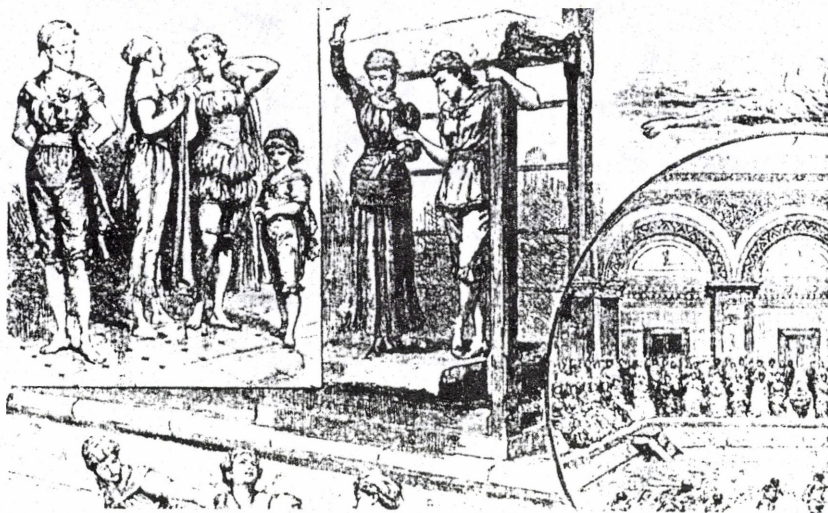
9. kép. Úszás Kínában 1000 körül. Korabeli fametszet.

A XIX. század elején az úszás jelentőségét újra elismerik, eleinte gyógyításra, fürdőkúrákra javasolják. A napóleoni háborúban a francia katonák hadmozdulataikat az úszással egybekapcsolták. A szabadvizekbe kényszerített ütközetekben az ellenséges csapatok sok katonát vesztek. A háború után az osztrákok és poroszok elkezdtek az úszás oktatását. Először katonai fürdőket létesítettek. A XIX. század közepén Angliában megkezdik az uszodák építését.

A divatba jövő úszás hatására Európában az első női önálló úszóklubot is itt alakították meg, amely feladatának tartotta a női úszóélet szervezését. Alkalmi vetélkedők évtizedei után az első hivatalos angol női úszóbajnokságra azonban csak 1892-ben került sor, ahol a 200 yardos távon E. Dobbie kisasszony bírálta a hölgyek úszását a "kacér" fürdőruhák miatt. (10. kép).

A jó hírnév és szemérem megőrzése miatt háton tilos volt egy ideig úszni.

10. kép 1883. angliai úszóversenyzők

A támadások ellenére az úszósport fejlődött és híre eljutott a kontinensre. 1883-ban a Vasárnapi Újság beszámolt cikkében az angol nők úszóversenyéről és megemlíti, hogy a nők víz alatt is úsznak és több úszásnemet ismernek. Nemcsak Angliában, hanem az Egyesült Államokban is foglalkoznak a női úszással. Itt alakultak ki a vízhez szoktatás ősi methodikája, amely már ekkor gyökeresen szemben állt az európai úszásoktatás katonai drill elméletével. Egyébként Észak-Amerikában és Kanadában jöttek létre a világ első női úszóklubjai, amelyek a társasági élet központjaivá váltak.

Egy német iskolaigazgató, Dr. Emil Hausknecht, *amerikanisches Bildungswesen* c. 1884. évben megjelent tanulmányában beszámol arról, hogy az amerikai iskolák legtöbbször rendelkezik sportpályával, fürdővel, uszodával, játszótérrel, s az iskolákban koedukált oktatás folyik.

Nálunk 1836-ban létesült az az első úszóiskola a Dunán, amelyben a

nők részére 12-15 óra között fürdést biztosítottak, -- ezt a pesti Polgárok Úszóiskolájának nevezték el. 1852-ben nyílt meg a pesti oldalon a Dúnán az első külön női uszoda, 1860-ban a női Császár Uszoda 25 méteres medencéjét építették fel. Az első női távúszó versenyt Szegeden rendezték meg, a győztese Pálffy Margit volt, aki a 3300 méteres távot 45 perc alatt tette meg és a Tisza 2 oldalán álló tömeg nagy ünneplésben részesítette. Egyre többen kaptak kedvet az úszáshoz, már a Balatont is felfedezték, a vasútépítésekkel egyidőben alakulnak a nyaralótelepek. Arra, hogy a nők is kedvet kaptak a fürdőzéshez, az 1893. Divatszalon fürdőruha modelljei és a fürdőhelyi élet leírása a bizonyíték. Az első medencében rendezett hazai úszóverseny 1890-ben volt. A nők 4 versenyszámban indulhattak: hátúszás, gyorsúszás, búvárúszás, víztaposás. A szervezett úszósport 1893-tól indult el, amikor megalakult a Magyar Úszó Egyesület (a továbbiakban MUE). Feladatának az évenként legalább 3 úszóverseny megrendezését tekinti az úszókirándulások és uszodák építése mellett. Ezek az úszóversenyeken a női úszók is kaptak 2-3 versenyszámban lehetőséget az indulásra. A MUE 1907-ben megalakította a női úszószakosztályt és bevezette a nők rendszeres edzését is. Ettől az időtől kezdve beszélhetünk majd a női úszósportról hazánkban.

A múlt és a jelen messzemenően bizonyítja, hogy a nő számára kiváló testedzési lehetőséget biztosít. Az úszás nemcsak a versenyzőknek ajánlható, de gyerekkortól kezdve késő öregségig, úzhető szabad vízben és zárt medencében is. Többet jelent egy drága szépségápolási kezelésnél, amit a nők végtelen türelemmel kívárnak csak rájuk kerüljön s sor a kozmetikai szalonban. A gőzfürdő, a szauna jótékony hatással van káros anyagcsere-termékek szervezetből való kiürítésére, alkalmazkodóbbá tesz a hőmérséklet változásaihoz, s a vegetatív idegrendszer áthangolásában jelentős munkát végez. A víz gyógyító szerepéről pedig még nem is beszéltünk.

Fontos lenne, hogy mindenki szíven viselje azt, hogy életének napi programjába beletartozzon az úszás, különösen tavasztól késő ősziig. Ahhoz, hogy ezt elérjük, a XVIII. századi Lichtenberg göttingiai professzor receptjét kell megfogadnunk:² "Ha kiműveljük az anyákat, akkor az azt jelenti, hogy a gyermekek már az anyaméhban jó nevelést kapnak."

Jegyzetek

1. Földesi Éva -- Kun László -- Kutassy László: A magyar testnevelés és sporttörténet Bp., Sport, 1982.
2. Meller Ágnes: A fürdőző filozófus
Élet és Tudomány 1984. évf. 33. sz. 1032. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Bakó Jenő: Az úszás az ember életében.
Sportvezető, XVII. évf. 4-5-6; 9-10-11. szám.
2. Földesi Éva -- Kun László -- Kutassy László: A magyar testnevelés és sporttörténet Bp., Sport, 1982.
3. Földes Anna: A nő szerepe: Főszerep
Pécs, Szikra, 1972.
4. Hannelore Sachs: Die Frau in der Renaissance
Edition Leipzig, 1972.
5. Meller Ágnes: A fürdőző filozófus
Élet és Tudomány 1984/33. sz.
6. Heinz Mode: Die Frau in der indischer Kunst
Edition Leipzig, 1984.
7. Kun László: Egyetemes testnevelés és sporttörténet
Budapest, Sport, 1984.

8. Sybille Harksen: Die Frau im Mittelalter
Edition Leipzig, 1972.
9. Steffen Wenig: Die Frau im alten Agypten
Edition Leipzig, 1972.
10. Verena Zinserling: Die Frau im Hellas und kom
Edition Leipzig, 1972.

N. SZ. ROMANOV

**A MAGASUGRÓK EDZÉSTERVÉNEK FELÉPÍTÉSE A VERSENYT KÖZVETLENÜL
MEGELŐZŐ FELKÉSZÍTÉSI SZAKASZBAN (KIVONAT)**

A szerző vizsgálati anyagának eredményeiből levont következtetések:

1. A gyorsasági-erőnek, mint eszköznek az intenzitása viszonylag független tényezője az edzésterhelésnek, az edzési folyamat kölcsönhatásainak alakításában.
2. A gyorsasági-erő gyakorlatok az össz-edzés eszközök százalékát tekintve úgy mennyiségben, mint intenzitásában nem mutat összefüggést a verseny eredményében.
3. A hatékony verseny eredmény érdekében a versenyt megelőző edzés eszközök közül a gyorsasági-erő az összterhelés 45 %-át ne haladja meg, főként az intenzitás paraméterében.
4. A mikrociklusokban az intenzitás mutatóinak dinamikáját meghaladó tényezők a következők 4 hetes mikrociklusokban:

a dinamikus terhelés szintje

1. hét: 40-50 %-ig;
2. hét: 50-55 %-ig;
3. hét: 35-45 %-ig;
4. hét: 55-40 %-ig.

N. SZ. ROMANOV

AZ ALAP- ÉS ALAPOZÓ VERSENYEK KÖLCÖNÖS VISZONYA A MAGASUGRÓK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERÉBEN (KIVONAT)

A versenyek alap- és alapozó versenyekre való felosztása nagy jelentőségű az edzési folyamat struktúrájának racionális felépítése szempontjából. Ez az osztályozás azonban nincs kielégítő mértékben konkretizálva az edzési folyamat irányítása során megoldandó gyakorlati feladatok viszonylatában. Ez a magasugrók versenytevékenységére is vonatkozik.

A szerző vizsgálatában a következőket tűzte ki célul:

1. az alapozó versenyek optimális számának;
2. a versenyek dinamikájának;
3. a versenyek közötti intervallumok optimális hosszúságának meghatározását.

A fent megjelölt paraméterek vizsgálatát a szerző 25 fő magasán kvalifikált magasugró - megoszlásban: 11 nemzetközi sportmester, 9 sportmester, 5 sportmester-jelölt - 1027 sporteredményét elemezte.

A sportolók eredményeit az adott versenyszezonban elért legjobb egyéni teljesítményeikhez viszonyítva százalékosan mutatja ki, valamint a versenyek számát is %-os értékben mutatja, amelyeken a sportolók indultak.

A grafikus ábrán a sporteredmények 3 zónáját különbözteti meg:

alacsony: 90- 93 % eredmények zónája;

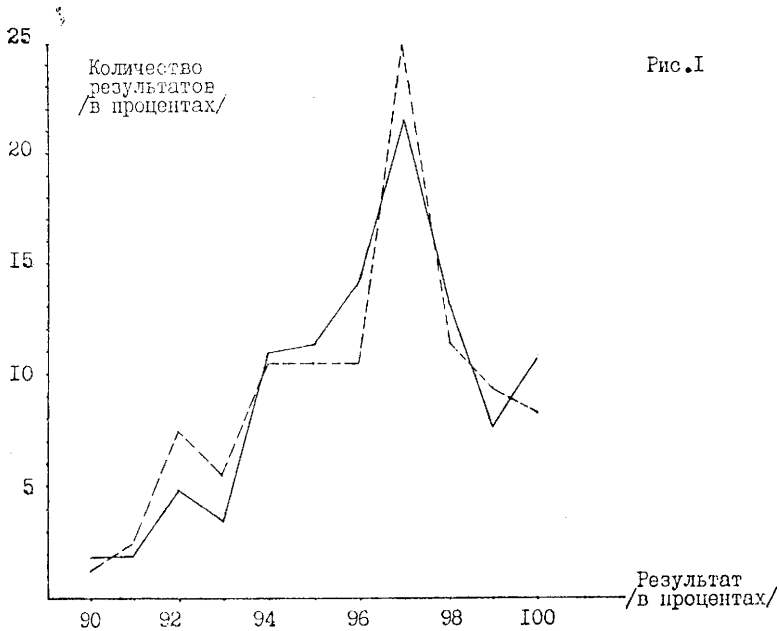
közepes: 94- 97 % eredmények zónája;

kitűnő: 98-100 % eredmények zónája.

Megállapításai: a 97 %-os eredmények zónájáig a versenyek száma progresszíven növekszik, a 98 %-os zónától kezdve viszont élesen csökken. Az

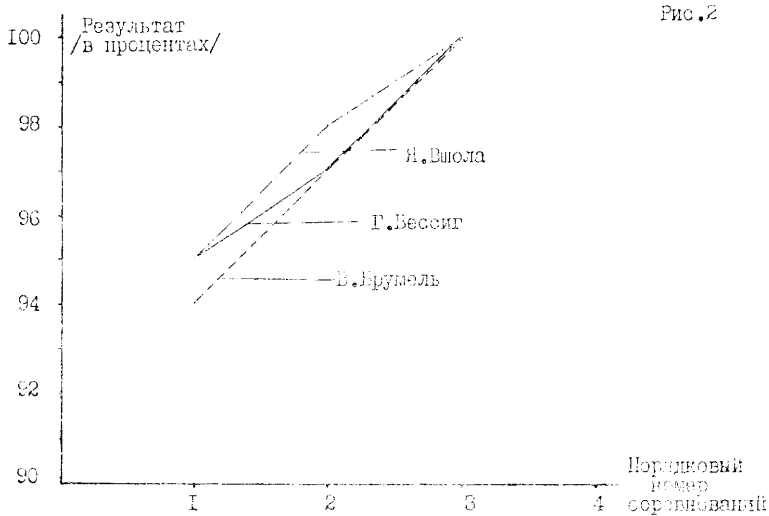
adatok elemzése alapján megállapítható, hogy az alapozó versenyeknek 94-97 %-os eredményességűeknek kell lenniük.

Az 1. ábra adatai alapján a priori feltételezhető, hogy az alapozó és alapversenyeknek 2:1 arányban kell lenniük egymással, azaz minden egyes alapversenyre 2-2 alapozó versenynek kell jutnia (94-97 %-os eredményességgel). Az alapozó versenyek száma 1-től 4-ig variálódik, de leggyakrabban a 2-3 versenyből álló variáns fordul elő.

1. ábra

Az adatok elemzéséből az is kiderül, hogy a magasugrók legjobb teljesítményének elérését a 94-97 %-os intenzitású sporteredmények növekvő dinamikája segíti elő.

2. ábra

A 2. sz. ábra a versenyek közti intervallumok hosszúságát napokban kifejezve, az intervallumok számát pedig %-ban kifejezve tünteti fel. Jól megfigyelhető, hogy a 8-14 és a 15-21 napos intervallumok vannak túlsúlyban. Ez azt igazolja, hogy ezek az intervallumok az optimálisak az edzési folyamatok struktúrájában.

Az adatok elemzése alapján a szerző arra a következtetésre jut, hogy a versenyek közötti átlagos aintervallum 14 nap, a 98-100 %-os eredményességű versenyek között pedig 25 nap.

§

A vizsgálatból levont következtetéseket és megállapításokat, törvényszerűségeket figyelembe kell venni a magasugrók versenyidejének tervezésénél.

MIKLOVICZ LÁSZLÓNÉ

FORDULÓPONTOK EGER GYÓGYTESTNEVELÉSÉBEN 1954-1987 KÖZÖTT

"Mindenfajta testkulturális tevékenység célja a sport eszközeivel javítani, megszilárdítani az egyén egészségi állapotát, kondícióját, növelni teljesítőképességét, formálni személyiségét."¹

Az első országos Gyógytestnevelési Konferencián (1955) hangzott el, hogy a "szép testtartás szinte kiment a divatból". Igaz, nemcsak divat kérdése volt ez. Az akkori gyerekek a II. világháborút követő nehéz gazdaság világában nőttek fel. A gyengébb táplálkozás miatt csontozatuk gyengébben fejlődött. Ehhez járult az iskolák tantermi ellátottságának nehézsége is, a váltott tanítás során ugyanazokban a padokban ültek a 6-10 évesek, mint a 10-14 évesek. Vagyis a tanulók 8 évig ültek nem megfelelő padokban, ami a fejlődő testre kedvezőtlenül hatott. A tornatermek felszereltsége hiányos volt, de nem volt elegendő számú szakképzett gyógytestnevelő sem.

1954-ben az iskolai gyógytestnevelést vidéken is -- így Egerben is -- bevezették. Kezdetben kizárólag gerincdeformitásokos tanulókkal foglalkoztak, az iskolaorvosok szűrővizsgálatokat nem folytattak. Szűcs András egri gyógytestnevelő így beszélt az akkori helyzetről: "Hogy óráimat mielőbb megkezdhessem, működésemet a testnevelés alól eddig teljesen felmentett tanulókkal kezdtem el. Részükre a tanév végéig kímélőtorna jellegű foglalkozásokat tartottam."²

"Tevékenysége folytatása közben, amikor egyhetes tapasztalatszerzésre utazott Budapestre a gyógytestneveléssel régebben foglalkozó kollégái meglepetéssel vették tudomásul, hogy Egerben még a felmentett -- közöttük szívbeteg -- tanulókkal is rendszeres gyógyító testgyakorlást végeztet. Uttörő vállalkozásnak minősítették, melyet az is igazol, hogy az iskolai gyógytestnevelés fejlesztése során a gyógytestnevelésre utalt tanulók mintegy 80 %-a korábban felmentett volt a testnevelési foglalkozásokon.

A gerincdeformitásokos tanulók száma országos viszonylatban is magas. Háttérbe szorultak azok az esetek, amelyeket szívbetegség, vegetatív dystonia, asztma vagy egyéb belgyógyászati okból kellett volna gyógytestnevelésben részesíteni.

"Az egri Dobó István Gimnáziumban például 500 tanuló közül 80 főnél állapították meg, hogy gerincdeformitásokos."³

A szakember úgy ítélte meg, hogy "a speciális hát- és oldalizom erősítő gyakorlatok a hanyagtartású tanulók részére igen jó hatásúak. Alkalmasak egy esetleges későbbi deformitás megelőzésére is."⁴

Felhívta a testnevelők figyelmét arra, hogy nagyobb kárt okoznak, ha a tanulókat hanyagtartásuk miatt kivonják az iskola rendes testneveléséből. Hangsúlyozta: "A gyógytestnevelés súlyát a testnevelésből addig teljesen kirekesztett, felmentett tanulók foglalkoztatásának kell képeznie, mert csakis így működhet az általános testnevelés javára."⁵

Gyógytestnevelés az 1960-as és 70-es években

Az 1957-ben érvénybe lépő Gyógytestnevelési tanterv és utasítás a továbbfejlődést biztosította. Hatása az Egerben tevékenykedő gyógytestnevelő munkájában is érződött. A teljes, valamint a részleges felmentett tanulók száma lecsökkent. Már az 1958/59-es tanévben sikerült minimumra csökkenteni a részleges felmentéseket. Eger 15 iskolájában csupán hét tanuló került ebbe a kategóriába. Törekedtek arra, hogy az iskolai testnevelési órák foglalkozásai és a gyógytestnevelési foglalkozások tartalmukban ne zavarják egymást.

Az iskolai gyógytestnevelés eredményes működésének alapfeltétele az orvos és a gyógytestnevelő tanár munkájának összehangolása, szoros

együttműködése.

Az irányítás és ellenőrzés felsőfokon az Országos Testnevelési és sportegészségügyi Intézet, helyileg pedig a megyei egészségügyi osztály és a sportorvos hatásköre volt. A gyógytestnevelő az orvosi diagnózis alapján a speciális mozgásanyag alkalmazásával javította a tanuló egészségszintjét.

A felmentése kérdésében az új rendelet (a 184/1963./MK.24./MM. sz. utasítás) gyökeres változást hozott, mert határozottan kimondta, hogy a felmenett tanulók foglalkoztatásáról gyógytestneveléssel kell gondoskodni. Részleges, illetve teljes felmentésről nem szólt. Ugyanakkor a tanulók orvosi csoportbeosztásáról szóló korábbi rendelet is érvényben maradt. A sportorvos választhatott, hogy melyik szerint cselekedjen.

A gyógytestnevelés munkáját az is nehezítette, hogy a felmentettek -- elsősorban szívbeteg tanulók -- foglalkoztatása kérdésében nem volt egységes szemlélet.

Bizonyos fokú megedződésre ezeknek a tanulóknak is szükségük van, sajnos ezt nem vették figyelembe.

Gondot okozott az is, hogy az érdekelt tanulók és azok szülei nem ismerték a foglalkozások megterhelését, azok hasznosságát. Ezért kezelő orvosaitól teljes felmentési javaslatot kértek és ajnos kaptak is. Nem gondoltak arra, hogy az élet nem fogja felmenteni őket, és bizonyos terheléseket el kell bírniuk. Ezek a felmentett tanulók a hétköznapijaikban ugyanúgy "hármásávalél szedték a lépcsőt és legtöbb esetben ők is ott voltak az iskolai táncrendezvényeken, mint egészséges társaik."⁶

A foglalkoztatási csoportokat nem azonos diagnózis alapján alakították ki, mert az iskolában váltakozó rendszerű tanítás folyt. Külön csoportokat szerveztek az alsó-, felsőtagozatosoknak és a középiskolásoknak, háromféle diagnózisú elkülönítésben:

- mozgásszervi,
- belgyógyászati,
- és kímélőtorna jellegű csoportok.

Egerben a gyógytestnevelési foglalkozásokat 1954-80-ig Szűcs András vezette, főfoglalkozásban. Erre az időszakra esik a gyógytestnevelés extenzív fejlődése országos szinten is. Ez a külső fejlődés, amely segítette és funkciójában megerősítette a gyógytestnevelést, az ötvenes-hatvanas

években párosult a szakma belső, intezív fejlődésével.

A hatvanas évek elején a tudományos kutatások, vizsgálatok megindultak Budapesten az OTSI kutatóintézetében, a Testnevelési Főiskolán, Pécsen és Szegeden. a gyógytestnevelés kapcsolatba került más tudományágakkal (biológia, izomélettan, kórélettan, pszichológia) és miközben maga is fejlődött, kezdte kialakítani sajátos módszereit és működési törvényeit.

Csider Tibor a Testnevelés tanítása c. folyóirat 1975/3. számában így ír:

"Az utolsó években a gyógytestnevelés állami szinten támogatott tudományos fejlődése megállt... Hiányoznak az alapkutatások a kórosan terhelt (gerincdeformitások) izomzat terhelése, a szív-, keringési- és érrendszer edzésének alapvonalaira vonatkozóan, a fizikai mozgáshatás jellemzőire a kövérség esetén stb... Mindezek ellenére a gyógytestnevelés oktatási módszerei -- ha szerény keretek között is, de -- fejlődtek... Az elméletek készen állnak a kipróbálásra, de gyakorlati megvalósításuk elé súlyos akadályok gördülnek."⁷

Gyógytestnevelés alakulása 1980-tól napjainkig

A szervezési és egyéb nehézségek ellenére öröndetes volt, hogy 25 éven keresztül főfoglalkozású gyógytestnevelője volt Egernek. Rendkívül sajnálatos ugyanakkor az, hogy -- ilyen múlt után -- két tanévben (1981/82. és 1982/83.) nem volt szervezett gyógytestnevelés.

(Meg kell említeni, hogy 1981. januárjától 1983. nyaráig Soós Tünde mozgássérült gyerekeknek szervezett és vezetett úszás oktatást, melyhez segítséget kapott az egri Mozgássérült Egyesülettől, a Heves megyei Tanács Egészségügyi Osztályától és a városi Pártbizottságtól.

A rendszeres munkába később bekapcsolódtak gerincdeformitásokos gyerekek is.

Az 1983/84-e és 1984/85-ös tanévben Bartha Anikó szakképzett gyógytestnevelő -- mellékállásban -- vezette a városi gyógytestnevelési foglalkozásokat. Az alábbi táblázat adatait a haladási naplóból és a város iskoláiban tanulók létszámából állítottam össze.⁸

1. sz. táblázat

Iskolai tanulók száma és a II., III., IV. kategóriában
foglalkoztatott tanulók száma (1983/84-ben)

<u>Általános iskolák</u>	<u>Tanulói létszám</u>
Össz. létszám	7.217 fő
Teljesen felmentett (IV. kat.)	39 fő
Gyógytestnevelésre járt (III. kat.)	3 fő
Középfokú iskolák összlétszáma:	4.246 fő
Teljesen felmentett (IV. kat.)	52 fő
Gyógytestnevelésre járt (III. kat.)	26 fő
Könnyített testnevelésre járt (II. kat.)	44 fő

A fenti táblázatból látható, hogy az általános iskoláskorú gyermekek differenciált testnevelésére nem fordítottak kellő figyelmet. Könnyített testnevelésben nem részesítettek egy tanulót sem és gyógytestnevelésre is csak 3 fő járt.

Mi lehet ennek az oka? Véleményem szerint a szűrővizsgálatok hatékonyságának hiány, nem kellő odafigyelés a testnevelők részéről és valószínűleg a szülők a "kényelmesebb" megoldást, az iskolai testnevelésben való részvételt választották.

A középfokú iskolákban folyó testnevelésben könnyített testnevelési csoporttal találkozunk, ami a fejlődés irányát is igazolja. Emelkedett a tanulók részvétele a gyógytestnevelési foglalkozásokon. A 14-18 éveseknél a kezdeti hanyag tartásból kialakult gerincelváltozások szükségessé teszik a szakszerű gyógygimnasztika alkalmazását. A szülők jobban odafigyelnek, a tanulók értelemmel közelítenek testi-egészségi problémájukhoz.

2. sz. táblázat

Orvosi diagnózis szerinti megoszlás (1983/84-ben)
(általános- és középiskolákban)

- Gerincdeformitás	19 fő
- Csípőficam	3 fő
- Egyéb mozgásszervi elváltozás	1 fő
- Szív- és keringési elváltozás	3 fő
- Hypertóniás	1 fő
- Egyéb belgyógyászati panaszos	2 fő
Összesen:	29 fő

Ebben a tanévben kizárólag lány tanulók jártak gyógytestnevelésre.
1985/86. tanév II. félévében Soós Tünde gyógytestnevelő mellékállásban
vezette a gyógytestnevelési foglalkozásokat.

Haladási naplójából az alábbi adatok állnak rendelkezésünkre:

3. sz. táblázat

Gyógytestnevelésre járó tanulók száma⁹
(1985/86-ban (fő))

Gyógytestnevelésre jár

<u>Középiskolások:</u>	- fiú 10	
	- lány 47	
összesen:		57
<hr/>		
<u>Általános iskolások:</u>	- fiú 1	
	- lány 1	
Összesen:		2
Mindösszesen:		49 fő

Ha összehasonlítjuk az adatokat az 1983/84-es tanévvel, emelkedett a gyógytestnevelésre járó tanulók száma 29 főről 59 főre. A középfokú iskolásoknak (már a szakmunkásképző tanulói is bekapcsolódtak a III. kat. foglalkozásaiba) 26 főről 49 főre emelkedett a részvételük. Az általános iskolások továbbra sem vették igénybe a testnevelési foglalkoztatás e formáját.

Örvendetes az a tény, hogy a fiúk is bekapcsolódtak speciális foglalkoztatásba. Ebben a tanévben az 59 főből 54 fő gerincelváltozás, 5 fő pedig belgyógyászati panasz miatt került a III. kategóriába.

A gyógytestnevelési foglalkozások helyzetéről Eger város Tanácsa VB. Művelődési Osztálya megállapította:

"Az 1986/87. tanévtől egy pedagógus főállásban látja el a gyógytestnevelést, alsó- és középfokú intézmények tanulói részére. A foglalkozások a városi Kisegítő Iskola tornaszobájában vannak. Az iskola a gyógytestnevelés tárgyi feltételeinek javítására Heves megye Tanácsa VB. Művelődési Osztályától támogatást kapott. A felszereltség jó, a speciális gyakorlatok képzéséhez szükséges eszközök beszerzése indokolt. A jövőben feladat, az általános iskolai szűrővizsgálatok alkalmával gyógytestnevelésre utaltak folyamatos nyilvántartása.

A permanens képzés és terhelés biztosítása érdekében nyomon kell követni az alsóbb évfolyamon kiszűrt tanulók előmenetelét."¹⁰

Fontosnak tartottam közölni a fentieket, mivel személyesen is meggyőződtem a Művelődési Osztály rendkívül pozitív hozzáállásáról, segíteni akadásáról, közeli terveiről a személyi- és tárgyi feltételek javítása terén.

4. sz. táblázat

Gyógytestnevelésre járó tanulók száma ¹⁰
(1986/87-ben (fő))

Gyógytestnevelésre jár

<u>Középiskolások:</u>	- fiú 13	
	- lány 66	
Összesen:		79
<hr/>		
<u>Általános iskolások:</u>	- fiú 4	
	- lány 12	
Összesen:		16
<hr/>		
	Mindösszesen:	95 fő

Az előző tanévhez képest 40 fő tanulóval többen vesznek részt a foglalkozásokon. Az előrelépésben fontos momentum az, hogy újra főfoglalkozású szakképzett gyógytestnevelője van a városnak. A középiskolások száma 57 főről 79 főre emelkedett (ez 22 fővel több). Nemek szerinti változás: 10 főről 13 főre a fiúk; a lányok 47 főről 66 főre emelkedett.

Az általános iskolások részvétele 2 főről 16 főre emelkedett (ez 14 főt több). Nemek szerinti változás: fiúk 1 főről 4 főre; lányok 1 főről 12 főre emelkedett.

A 95 főből 3 fő belgyógyászati panaszos, a többi tanuló főleg gerinc-, illetve lábdeformitás miatt vesz részt a gyógytestnevelési foglalkozásokon.

Tájékoztató jelleggel kívánom közölni az alábbi Heves megyei adatokat:

5. sz. táblázat

Felmentett, ill. gyógytestnevelésre járó tanulók¹²

száma (fő) 1985/86-ban

	<u>Iskolába be- íratott tanu- lók száma</u>	<u>Testneve- lésből felmentett</u>	<u>Gyógytest- nevelésre utalt</u>	<u>Nem vesz részt (I.,II.,III.kat.) testnevelésben</u>
- általános iskola	38.756	675	134	541
- közép- iskola	15.978	524	219	305
Összesen:	54.734 fő	1.199 fő	353 fő	846 fő

Megdöböntő az a tény, hogy megyénk általános iskolás korú tanulói közül 541 fő (!), a középiskolások közül 305 fő (!), nem vesz részt semmilyen szervezett testnevelési foglalkozáson.

Az 1963-ban kiadott rendelet, amely szerint az orvosoknak a tanulókat egészségi állapotuktól függően négy testnevelési kategóriába kell beosztani, humanista célt szolgált, -- azt, hogy a "felőnövekvő ifjúság testnevelésében az elérhető eredmények mellett fontos szerepe van az egészséges fejlődés biztosításának, hogy mindenki részesüljön a fejlődéshez elengedhetetlenül szükséges testnevelésben."¹³

A fenti adatok önmagukért beszélnek, nem lehetünk elégedettek. Az előrelépéshez többet kell tenni az ügy érdekében a szülőknek, a testnevelőknek, a gyógytestnevelőknek, az iskola egészségüggyel foglalkozóknak.

A Heves megyei Tanács VB Művelődési Osztálya látva a gondokat az alábbi határozati javaslatot tette:

"művelődési és az egészségügyi szakigazgatási szervek teremtsenek további lehetőségeket a gyógytestnevelésre szoruló tanulók speciális foglalkoztatásához."¹⁴

Óvodai szűrővizsgálatok

Egerben nagy figyelmet fordítanak az óvodás korú gyerekek hallás-, szemészeti-, fogászati- és ortopédiai szűrésére.

Gyógytestnevelés szempontjából számunkra fontos adatot szolgáltat az ortopédiai szűrés.

A Heves megyei Tanács Kórház Ortopédiai Osztálya 1986. január 1-től 1986. május 5-ig 516 óvodás gyermeket mért fel:

6. sz. táblázat

Pozitív esetek statisztikája a szakorvosi felmérés alapján ¹⁵

- mellkasi deformitás	117 fő
- ízületi hegesedés	2 fő
- gerinc skoliosis	4 fő
- hanyagtartás	12 fő
- plano valgus	18 fő
- boltozat süllyedés	145 fő
- dongaláb	1 fő
- egyéb	1 fő
Összesen	300 fő

A gyerekek 58 %-ánál (!) találtak rendellenességet.

Szinte hihetetlen ez a megdöbbentő arány, mégis igaz. (!)

Ha szemészeti problémával kiszűrnek egy gyermeket szemüveget kap, fogászati szűrés után kezelésben részesítik őket. De milyen ellátásban részesülnek az ortopédiai esetek? Véleményem szerint már ebben a korban szakszerű speciális testnevelésben kellene részesíteni ezeket a gyerekeket megelőzés és gyógyítás céljából. Időben kell elkezdeni a differenciált testnevelést, hogy annak örömét, eredményét mindnyájan élvezzük.

Az országosan elismert egyik szakember, Csider Tibor¹⁶ nagyon reálisan elemzi az iskolai gyógytestnevelés helyzetét országunk közoktatásában. Ajánlásai a jövőre nézve megvalósíthatóak, de valóban csak az isko-

lai egészségügyi hálózat és a gyógytestnevelést szervező, fenntartó tanácsai szervek együttműködése révén.

"A gyógytestnevelés lehetőségeinek szélesítése közelebb visz ahhoz a célhoz, hogy az iskolai testnevelés keretében a tanulók az egészségük, teljesítőképességük szempontjából legkedvezőbb gyakorlatanyagot végezzék."¹⁷

Mint az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola gyógytestnevelést oktató tanára örömmel tapasztalja, hogy testnevelés szakos hallgatóink érdeklődnek a gyógytestnevelés iránt. Sokan közülük élethivatásnak tekintik a testnevelési tudománynak ezt a területét. Az utóbbi öt évben volt hallgatóink közül heten elvégezték vagy tanulmányt folytatnak a Testnevelési Főiskola kiegészítő szakán, és gyakorló gyógytestnevelőként dolgoznak.

JEGYZETEK

1. Gárdos Magda - Dr. Mónus András: Gyógytestnevelés.
Sport, Bp. 1982. 13. p.
2. Szűcs András: Az országos Testnevelési és Egészségügyi Intézet 1959.
június 4-én tartott gyógytestnevelési ankétjának anyagához
való hozzászólás. (szerzői kézirat)
3. U.o. mint 2.
4. Szűcs András: Az iskolai gyógytestnevelés gyakorlata.
Heves megyei Népszó. 1959. július 11. sz.
5. U.o. mint 3.
6. Interjú Szűcs Andrásal (személyes elbeszélgetés)
7. Dr. Csider Tibor: A gyógytestnevelés 30 év tükrében.
A testnevelés tanítása. XI. évf. 1975. 3. sz.
8. Haladási napló (Bartha Anikó gyógytestnevelő 1983/84.)
9. Haladási napló (Soós Tünde gyógytestnevelő 1985/86. II.f.év)
10. Eger város Tanács VB Művelődési Osztálya: Tájékoztató az egészségügyi
ellátásról. 1986. október 23.
11. Haladási napló (Soós Tünde gyógytestnevelő 1986/87. II.f.év)
12. U.o. mint 10.
13. U.o. mint 1. 22. p.
14. Heves MTVB Művelődési és Egészségügyi Osztálya: Határozati javaslat.
1986. november 11.
15. Heves MT. Kórház Ortopédia: Pozitív esetek statisztikája.
1986. július 21.
16. Dr. Csider Tibor: A gyógytestnevelés helyzete a közoktatásban.
(A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1986. 1. sz. 85. p.)
17. U.o. mint 1. 14. p.

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

Gallovits László: Az egri Nemzeti Bizottság sporttevékenysége.....	3.
Szabó Béla: Miniszteri rendeletek és testnevelési tantervek céki- tűzéseinek elemzése 1850-1944 között.....	15.
Szilva Jánosné: A női úszó- és fürdőkultúra történeti problémái.....	27.
N. Sz. Romanov: A magasugrók edzéstervének felépítése a versenyt köz- vetlenül megelőző felkészítési szakaszban (Kivonat).....	45.
N. Sz. Romanov: Az alap- és alapozó versenyek kölcsönös viszonya a magasugrók képzésének rendszerében (Kivonat).....	47.
Miklovicz Lászlóné: Fordulópontok Eger gyógytestnevelésében 1954-1987 között.....	51

